Modern Klasikler Dizisi - 51

PAUL CELAN

ELLERİN ZAMANLARLA DOLU

Derleyen ve almancadan çeviren:
AHMET CEMAL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 3307

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

PAUL CELAN
ELLERİN ZAMANLARLA DOLU

© Suhrkamp Verlag Frunkfurt Am Main 1975.
All Rights Reserved By And Controlled Through Suhrkamp Verlag Berlin.
&
Für Sprachgitter © S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1959.
Für Die Niemandsrose © S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1963.

ÇEVİREN
AHMET CEMAL

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
OSMAN ÇAKMAKÇI

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM HAZİRAN 2015, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-461-4 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı İstanbul
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi -51

Paul Celan

Ellerin Zamanlarla Dolu

Derleyen ve Almancadan
çeviren: Ahmet Cemal

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Paul Celan ya da parçalanmış yaşamın estetiği xi

Gelincik ve Hatıralar 1
Gölgedeki bir kadının şansonu 3
Yolculuklarda 5
Yanık izi 6
Kristal 7
[Yalnızım, küllerin çiçeklerini yerleştiriyorum] 8
İçki kupaları 9
[Geceleri, başladığında aşk rakkasının gelgitleri] 10
Bütün bir yaşam 11
[İlk içen ben oluyorum] 12
[Uçtu güvercinlerin en beyazı] 13
Uzaklara övgü 14
Çölde bir şarkı 15
[Boşuna yürekler çiziyorsun cama] 16
[Mum ışığı] 17
[Ellerin zamanlarla dolu...] 18
Yarım gece 19
Saçların denizin üzerinde 20
Ölüm füğü 21
Gecede ışık demeti 23
Senden bana uzanan yıllar 24

Geç ve derin 25
Corona 27
Sonsuzluk 28
Sus! 29
[Say bademleri] 30

Eşikten Eşiğe 31
Bu akşam da 33
Burada 34
Paul Eluard'ın anısına 35
Zaman kırmızısı dudaklarla 36
Argumentum e Silentio 38
Bağbozumcuları 40
Duydum ki 41
İkili kişilik 42
Uzaklıklar 43
Sen de konuş 44
Nerede buz varsa 45
François için mezar yazıtı 46
Bizim için saatleri sayan 47
Sözcüklerin akşamı 48
Zamanın gözü 49
Boş mezar 50

Dilin Parmaklıkları 51
Sesler 53
Güven 56
Mektup ve saat ile 57
Bir resmin altında 58
Dönüş 59
Aşağıda 60
Çiçek 61
Dilin Parmaklıkları 62
Gece 63

Çöp mavnası 64
Uzaklara 65
Bir gün ve bir gün daha 66
Bir göz, açık 67

Kimsenin Gülü 69
[İçlerinde toprak vardı, ve] 71
[Onca yıldız uzatmışlardı] 72
[Senin öteki tarafta olman bu gece] 73
On iki yıl 74
Mezmur 75
Bambular kestim 76

Nefesdönümü 77
[Rahatça karlarla] 79
[Geleceğin kuzeyinde akan] 80
[Geç kalmış yüzünün önünde] 81
[Yollar, gölge kırılmalarında] 82
[Durmak gölgesinde] 83
[Saydam güneşler] 84
[Tanıyorum sen olabildiğince eğilensin] 85
[Ellerimin derisinin altına dikilmiş] 86
[Büyük] 87
[Boşalmış bir hayat çiftliği bacanın siperlerinde] 88
[Kapkara] 89
[Sen yattığında] 90
Prag'da 91
[Sözcüklerin duvarından] 92
[Akşamları] 93
[Yazılan, mağaraya dönüşürken] 94
[Ufalanmış sözcüklerle avucunda] 95
[Bir gürültü: hakikatin] 96
[Karatavukların akşam manzaraları] 97

Sonyaz Güneşleri **99**
[Bir ısırık izi boşlukta] 101
[Gürültüler arasında, tıpkı başlangıcımızda] 102
[Sonsuzluklar, senin üzerinden] 103
[Yağmura boğulmuş salın üstüne] 104
[Aşk, deli gömleği kadar güzel] 105
[Sen ölümümdün] 106
[Enkaza dönmüş tabular] 107
[Bir gece] 108
[Martı yavruları, gümüş renginde] 109
[Halatlar, tuzlu su geçitleri] 110

Işık Zorunluluğu **111**
[Kalıntıları duyulanlarla görülenlerin] 113
[Geceye dalmak, yardıma hazır] 114
[Çoktan uzanmıştık] 115
[Yitirilmişlerden dökme olan sen] 116
[Ne vardıysa] 117
[Bir defasında, ölüm çok kalabalıklaştığında] 118
[Kendimi sende unuttuğum yerde] 119
[Kayıp uzaklaş] 120
[Nasıl da ölmektesin içimde] 121
[Üstüne yazılmamış] 122
[Dua eden eli kesip çıkar] 123
[Sonsuzluklar geçti] 124
[Bütün eksik yıldızlar] 125
[Görebiliyorum seni hâlâ: bir yankı] 126
[Bir sürü] 127

Kar Parçaları 129
[Kekelenerek dile getirilecek dünya] 131
[Duydum ki, balta çiçek açmış] 132
[Taşların atılması böceklerin arkasından] 133
[Tarlafaresinin sesiyle] 134
Largo 135
[Çıkmaz sokaklarla konuşmak] 136
[Bir yaprak, ağaçsız] 137

Paul Celan ya da Parçalanmış Yaşamın Estetiği

Bir zamanlar Anna Seghers (1900-1983) ile Georg Lukács (1885-1971) arasında patlak veren "gerçekçilik tartışması"nın odak noktasını, 20. yüzyılda sanatın gerçekliğini bir bütün olarak yansıtma olanağının hâlâ bulunup bulunmadığı sorusu oluşturuyordu. Lukács, bu soruyu olumlu yanıtlarken, Seghers artık "parçalanmamış gerçeklik" diye bir şeyin kalmadığı, bu nedenle herhangi bir gerçekliği yeniden üretme peşindeki sanatın tek yapabileceğinin, parçalanmışlığı açık biçimde sergileyecek parçaları seçebilme ustalığını göstermesi olabileceği görüşündeydi. Seghers'in bu görüşü, iki dünya savaşının ve büyük soykırımın ardından, hangi alanda olursa olsun, gerçekliklerden artık eski kesinliklerin ölçütleri doğrultusunda söz edilemeyeceği inancından kaynaklanıyordu.

Sözü edilen savaşların ve soykırımın etkileri sadece bu olaylar sırasında değil, fakat aradan on yıllar geçtikten sonra da varlığını korumuş, kimi sanatçılar ve yazarlar, savaştan yıllar sonra yaşamlarını, savaşın yol açtığı yıkımların üstesinden gelemedikleri için, kendi elleriyle noktalamışlardır. Avusturyalı şair Georg Trakl (1887-1914), içine zaten hiç girmediğini, doğmadığını varsaydığı bir yaşama Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başında, bir askeri hastanede son vermiş, Stefan Zweig (1881-1942)

ise ikinci büyük savaşın ortalarında, sığındığı Brezilya'da güvenlik içerisindeyken ve bir devlet konuğu gibi ağırlanırken, savaştan sonraki olası dünyada artık yapabileceği bir şey kalmadığı, kalırsa bile artık gücünü yitirdiği inancıyla intiharı seçmiştir. Buna karşılık yine Orta Avrupalı bir yazar olan Jean Améry (1912-1978), ölüm kamplarında bile sağ kalabilmişken, savaştan yıllar sonra "üstesinden gelemediği bir geçmişin" etkisiyle yaşamaktan vazgeçmiştir. İlk gençlik yıllarının, Nazi askerlerinin, doğduğu kent olan Klagenfurt'a girdiklerini gördüğü an yıkılıp gittiğini söyleyen Ingeborg Bachmann, yine savaştan yıllar sonra Roma'da, intihar olasılığının çok ağır bastığı bir ölümle yaşam sahnesinden ayrılırken, çalışma kamplarından ve gettolardan sonra sağ kalmayı başarabilmiş şairlerden Paul Celan (1920-1970), İkinci Dünya Savaşı'ndan çeyrek yüzyıl sonra, 1970 Mayıs'ında, Paris'te, kendini Seine Nehri'ne atarak yaşamını noktalamıştır.

Aradan geçen yıllar boyunca gerek Orta Avrupa'da, gerekse dünyanın başka bölgelerinde yaşanan deneyimler, kimi çevrelerce genellikle "karamsar" yazarlar ve şairler diye nitelendirilen bütün bu adların yaşam karşısındaki tutumlarını karamsar olmaktan çıkarıp, korkutucu bir gerçekçiliğe dönüştürmüştür. Son olarak 2000'li yılların eşiğinde Bosna-Hersek'te yaşananlar, iki büyük savaşın ve dev boyutlardaki bir soykırımın ardından insanlığın insanlığını yeniden bulabilmesinin çok zor olduğunu söyleyip, sanatın herhangi bir şeyi kurtarabileceğini de artık kuşkuyla karşılamaya başlamış olan bu yazarları ve şairleri ne yazık ki bütünüyle haklı çıkarmış, gerçekliğin Seghers'in vurguladığı parçalanmışlığı, 20. yüzyılı tamamlarken karşımızda artık insanlığın ve insanı insan kılan bütün değerlerin parçalanmışlığı biçiminde belirginleşmiştir.

Parçalanmışlık olgusu, gerçekte 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle Orta Avrupa'nın yaşadığı siyasal parçalanmanın sanata yansımasından ve sanat düzleminde bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmasından başka bir şey değildir. 20. yüzyılın başına kadar hemen bütün Orta Avrupa halklarını çatısı altında tutan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküş belirtilerini daha 1870'lerde sergilemeye başlaması, aynı dönemlerde ulusçuluk akımlarının, merkezi otoritelerin zayıflaması nedeniyle, ırkçılığın da çanlarını çalmaya koyulması, 1914'te Avrupa devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'na başlangıçta birkaç haftada, en çok birkaç ayda bitecek, neredeyse neşeli bir serüven gözüyle bakmaları ve bu konuda kimi aydınların uyarılarına kulak asmamaları, bütün bunlar daha sonra, yazımın girişinde sözünü ettiğim parçalanmışlığı ve insandan uzaklaşmayı doruğa çıkaracak olan İkinci Dünya Savaşı'nın temellerini attı.

Yazarlar arasında, bu tehlikeli belirtilere daha ilk dünya savaşından önce dikkati çekmek için yükselen sesler eksik değildi. Bunlardan biri olan Thomas Mann (1875-1955) –ki, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden yanaydı– 1907 yılında, Yahudilerle ilgili bir soruşturmaya verdiği yanıtta şöyle demektedir:

"... Ben, Yahudi değilim; ama herhangi bir ırkçılık şovenizminden yana çıkmaya ne hakkım, ne de isteğim var... Kesin inancım şu ki, Siyonistlerin düşledikleri bir Avrupa'dan büyük göç hareketi, Avrupamızın başına gelebilecek en büyük felaket olur. Adına Yahudilik denen ve Avrupa kültürünün onsuz olunamayacak bir itici gücünü oluşturan bir faktörün bugün hâlâ ve üstelik bu faktörü onca gereksinen Almanya'da düşmanca, karşı çıkıcı bir tutumla tartışma konusu yapılması, bana böyle bir tartışmaya tek bir sözcükle bile katkıda bulunmamı olanaksız kılacak kadar kaba ve zevksiz geliyor..."[1]

1 Thomas Mann, *Essays, Frühlingssturm 1893-1918*, Hrsg. Hermann Kurzke/Stephan Stachorski, I. Cilt, Fischer Taschenbuch Verlag,

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıl intihar eden Avusturyalı şair Georg Trakl, çoğu kez son derece kişiselmiş izlenimi veren –çoğu kez de gerçekten öyle olan– kişisel çıkmazları çerçevesinde, bir çöküş döneminin bütün belirtilerini ancak hastalıklı ruhlara özgü bir duyarlılıkla algılamış ve dizeleriyle bu çöküşün gerek haberciliğini, gerekse tanıklığını çok güçlü biçimde yapmıştı.[2] Örneğin şairin "Geceye Şarkı" adlı şiirinden alınma şu dizelerde, insanı yönünden, dahası varlık gerekçesinden yoksun kılan bir zamanın çizimleri çok açıktır:

Bir nefesin gölgesinden doğma bizler
Dolanıp durmaktayız terk edilmişliklerde
Bizler, yani sonrasızlıkta yitirilenler,
Kurbanlarız, adandıklarımızı bilmezcesine.

.....

Frankfurt am Main, 1993, s. 94. Burada sözü geçen soruşturma, Almanya'da Dr. Julius Moses tarafından düzenlenmiş ve aralarında Thomas Mann'dan başka, Maksim Gorki ve Rainer Maria Rilke'nin de bulunduğu önemli kişilere gönderilmişti. Soruşturmada üç öneri yer almaktaydı: 1. Yahudilerin vaftiz ve Yahudi olmayanlarla evlenmeleri yoluyla asimilasyonu; 2. bir ırk değil, fakat yalnızca belli bir dinsel inanca sahip olanlar kimliğiyle gelişmeleri ve 3. ya yaşadıkları ülkelerde kısmi özerklik ya da Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması yoluyla ulusal bağımsızlıklarına kavuşmaları. Soruşturmanın sonunda, katılanlara yanıtlamaları istenen şu dört soru soruluyordu:
Size göre Yahudi sorununun özü nedir?
Size göre Yahudi sorununun çözümü ne olmalıdır?
Size göre Yahudi sorunu, bütün ülkelerin ortak bir sorunu mudur, yoksa değişik ülkelerde değişik çözümleri mi gereksinmektedir?
Eğer değişik ülkeler için değişik çözümlerin gerektiğine inanıyorsanız, bu çözüm a) Almanya için, b) Rusya için ne olabilir? (Bkz. Thomas Mann, a.g.y., s. 338-339.)
Görüldüğü gibi, ırkçılık bağlamında "zararsız", hatta "iyi niyetli" denebilecek bir soruşturma, daha sonra Hitler tarafından ikinci sorunun "Yahudilerin yok edilmesi" diye yanıtlanmasıyla noktalanacaktır. (ç.n.)

2 Trakl'a ait alıntılar için bkz. Georg Trakl, *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*, Çeviren: Ahmet Cemal, Kavram Yayınları, İstanbul, 1995.

Hedefi olmayan yolcularız bizler,
Bulutlarız, rüzgârlarda dağılan,
Ya da ölümün soğuğunda üşüyen çiçekler,
Yerimizden koparılmayı beklemekteyiz.

Yine Trakl'ın "Çingeneler" adlı şiiri ise, sanki gerek iki büyük dünya savaşında, gerekse sonraki savaşlarda yerlerinden yurtlarından koparılıp, ne ölçüde yaşam sayılabileceği bilinmeyen bir başka yaşama doğru gitmek zorunda bırakılan kovulmuşların sonrasız yazgısını anlatır:

Özlemin korları var gece karanlığı bakışlarında
Hiç bulamadıkları vatana duyulan özlemin korları.
Öylece kapılmış gidiyorlar, derin esrarı yalnızca
Sonsuz hüzünlerde yatan bir karayazgının akışına.

Bulutlar öncülük ediyorlar yollarına,
Kimi zaman peşlerine bir kuş sürüsü takılıyor,
Akşam vakti izleri kaybolana kadar
Ve bazen de rüzgâr, bir veda çanını getiriyor.

Yıldızların yalnızlığıyla örülüdür döşekleri,
Bu yüzden şarkıları daha bir özlemle dalgalanmakta
Hıçkırıklar, kaç kuşaktan miras lanetlerin ve acıların
eseri,
Öyle ki, hiçbir yıldızın umudu yüreklerini
aydınlatamamakta.

Şiiri noktalayan *"Öyle ki, hiçbir yıldızın umudu yüreklerini aydınlatamamakta"* dizesi, bir kez kitle kıyımlarının anaforuna kapılan insanoğlunun bütün umut kaynaklarını da yitireceğinin açık ifadesidir.

Savaşın ancak birkaç ayını yaşayabilen Trakl, savaştan geriye nelerin kalacağını "Üç Rüya" adlı şiirinin şu eşsiz

dizelerinde geleceğin dünyasına bir yazgının kesinliğiyle anlatmıştır:

Nice kentler gördüm, alevlerin kurbanıydılar,
Zamanlar, vahşet üzerine vahşet getiriyordu,
Ve toprak olmuş nice ırklar,
Hepsi de günün birinde unutuluyordu.

Tanrılar gördüm, bir gecede yıkıldılar,
En kutsal çalgılar bile paramparçaydı,
Ve çürümelerden geriye kalanlar,
Yeni bir hayatla güne başlıyorlardı.

Yeni bir güne başlayıp, yeniden ölüyorlardı,
Hep aynı tragedyaydı sahnelenen,
Hem oynanan, hem de anlaşılandı,

Ve deliliğin karanlığından farksız acıları,
Güzelliğin kadife görkemini
Gülümseyen bir diken tarlası gibi sarmaktaydı.

*

Yalnız Almanca dil çevresinin değil, fakat dünya şiirinin en büyük adlarından olan Rainer Maria Rilke (1875-1926), yaşamının büyük bölümünde gönüllü bir göçebe olarak yaşadı. Stefan Zweig'ın deyişiyle, *"Onun ne adresi ve aslında ne de bir vatanı vardı; İtalya'da, Fransa'da ya da Avusturya'da aynı rahatlıkla yaşayabilirdi ve nerede olduğu hiçbir zaman bilinmezdi. Onunla karşılaşmak, hemen her zaman bir rastlantıya bağlıydı..."* Evet, gerçi bu, gönüllü bir göçebeliktir; ama öte yandan bu sürekli ülke ve kent değiştirme tiryakiliğinin arkasında çok yakın bir gelecekte artık kimin vatanının neresi olacağının pek

bilinemeyeceğine yönelik bir sezginin de yattığını, en azından olasılık olarak düşünmek, çok mu gerçekçilikten uzak bir tutum sayılmalıdır? Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetini yaşadıktan sonra savaşa ilişkin düşüncesini, *"Kim söz ediyor ki zaferden? Bütün sorun hayatta kalabilmek!"* diye dile getiren Rilke'nin kendini yaşamı boyunca bir ülkeden diğerine atmış olması, acaba "başka başka yerlerde" rahat yaşayabilmesinden mi, yoksa insanı insan kılan erdemlerin ve ideallerin bütünlüğünü yitirdiği bir Avrupa'da, bundan böyle her yerin hiçbir yer, hiçbir yerin de her yer olabileceği bir dünyada yaşamak zorunda olduğunu bilmenin tedirginliğinden mi kaynaklanmıştır? "Bir Fırtına Gecesinden" adlı şiirinin ilk bölümünde yer alan,

Lambalar kekeliyorlar, habersiz:
Yoksa ışığımızla yalan mı söylemekteyiz?
Yoksa binlerce yıldan bu yana
gece mi tek gerçeğimiz?

dizeleri, kaç bin yıllık insanlık ve uygarlık masalının, sonunda bir yalanın karanlıklarına boğulmasının ifadesi değil midir?

Din, bir çöküş sürecinin ardından büyük sarsıntılara uğrayacaktır. İnsanoğlu, kutsal kitaplarda yazanlar ile insanın insana kıyabilme gücünü bağdaştırmakta güçlük çekecektir; bir yandan da bütün bu olup bitenleri –kutsal kaynaklara göre– bilen bir Tanrının, nasıl olup da Tanrılığını hâlâ koruyabildiğini sorgulayacaktır. Paul Celan, bu sorgulamayı "İçlerinde Toprak Vardı" şiirindeki,

... Ve övgüler düzmediler Tanrıya,
o ki, duyduklarına göre, istemişti bütün bunları,
o ki, duyduklarına göre, biliyordu bütün bunları

dizeleriyle dolaysız dile getirirken, Rilke daha farklı bir şiirsel söylem içerisinde, *Saatler Kitabı*'nda yer alan bir şiirinde[3] Tanrıya, insanı yitirdiği takdirde tanrılığını nasıl koruyabileceğini sorar:

Ne yaparsın Tanrım, ben ölürsem eğer?
Ben senin testinim (ya kırılırsam?)
İçtiğin içki benim (ya bozulursam?)
Senin giysinim ve uğraşınım,
anlamını da yitirirsin benimle.

Benden sonra olmayacak evin ve orada
seni içtenlikle selamlayacak sözcükler.
Yorgun ayaklarını kadife terlikler gibi
saran ben, olmayacağım.

Sırtındaki bol harmaniden de olacaksın.
Yanağımla, sıcak bir yastıkta gibi
ağırladığım bakışların gelecek,
arayacak beni, hem de uzun süre-
ve bırakacak kendini günbatımında
yabancı taşların kucağına.
Ne yapacaksın Tanrım? Korkuyorum.

*

İnsanlığın bir daha benzer kıyımlarla karşılaşmayacağı, bundan böyle –bu denli büyük bir yıkım deneyiminden geçtiği için– ancak iyiye yönelebileceği inancı, Birinci Dünya Savaşı'dan sonra karşılaşılan en büyük yanılgılardan biri oldu. Avrupa'da, imparatorlukların yerini alan cumhuriyetlerin ve özellikle demokrasi ilkesinin insanlığın kurtarı-

3 Rilke'ye ait alıntılar için bkz. Rainer Maria Rilke, *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*, Çeviren: Ahmet Cemal, Kavram Yayınları, İstanbul, 1994.

cısı olacağı inancı, hemen herkesçe paylaşılmaktaydı. Yeni kurumların hangi temel üstünde yükselmekte olduğu sorusu ise pek önemsenmiyordu. Ernst Fischer, ünlü Kafka denemesinde,[4] kimilerince sık sık "toplumcu bir yazar olmamakla" suçlanmış olan Franz Kafka'nın gerçekte bu "temel" sorununu haklı olarak ne kadar önemsediğini çok açık biçimde ortaya koyar. Gerçekten de Kafka, özellikle doğduğu ve yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Prag kentini, çökmekte olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun, dahası, çöküş sürecindeki Avrupa'nın "çelişkiler sahnesi" saymış, eserlerinin çoğunda da açık ya da örtülü biçimde bu sahneden yola çıkmıştır. Fischer, bu sahneyi şöyle anlatır:

"Dar bir alana sıkışmış olan bu Prag, monarşinin kent biçiminde somutlaşan sorunsalıydı. Prag'da olduğu gibi, bütün imparatorlukta Almanca konuşan 'egemen ulus', giderek küçülen bir azınlıktı. Birbirine karşıt halklar, 'aydınlanmış mutlakıyet' çağından bu yana resmi dili Almanca olan bir bürokrasi tarafından bir arada tutulmaktaydı. Dosya yığınları ve süngüler, dev Slav çoğunluğu üzerindeki egemenliği güvence altına almıştı; ama daha ne zamana kadar? Baskı altında tutulan halklar bu devlete giderek yabancılaşıyordu; ama yabancılaşma yalnız onlara özgü değildi. 'Egemen ulus'ta da tedirginlik artıyor, bu devletin geçici olduğu, dışarıdan bir destek gelmediği takdirde ayrıcalıklı konumun güvenliğinin sağlanamayacağı izlenimi yaygınlaşıyordu. Temelde hemen kimse imparatorluğun ayakta kalabileceğine inanmıyordu. Yaşlı imparator her gün gezmeye çıkıyordu. Ama gerçekte çıkan o muydu, yoksa ak sakallı bir hayalet mi? Kafka, 'Bir İmparatorluk Habercisi' adlı öyküsünde bu durumu mistik bir düzeyde işlemiştir: Ölüm döşeğindeki imparator, bir haberci yollar, ama adam boşuna bir çabayla iç sarayın odalarında dolanır durur: 'Bu

4 Ernst Fischer, *Franz Kafka*, Çeviren: Ahmet Cemal, B/F/S Yayınları, İstanbul, 1985.

odaları hiçbir zaman aşamayacak; bunu başarsa bile, hiçbir şey kazanmış olmayacak; daha geçilmesi gereken avlular var; ve avlulardan sonra bunları kuşatan ikinci bir saray; binyıllar boyunca bu böyle sürecek; ve haberci sonunda en dıştaki büyük kapıdan kendini dışarı atabilse bile –ki asla, asla olamaz bu–, daha önünde başkent uzanacak, dünyanın merkezi sayılan, kendi posasına gömülü bir başkent.' Halk ile devlet arasındaki bu kesin yabancılaşma ortamında 'en içteki sarayın odalarında' gizli iktidar, hemen hemen belirsizdi ve sürekli değişim içindeymiş izlenimini yaratıyordu... Bugünkü konum, yarın ortadan kalkabilirdi. Yaşanılan anın ötesini kapsayan planların varlığı enderdi. Bunlar var olsa bile hep bozuluyor, karşıt yararların arasında yitip gidiyordu. Uçurumun kenarında durmak, sürekli bir konuma dönüşmüştü. Bu arada iktidar ortada görünmüyordu..."[5]

Orta Avrupa'da daha 1870'li yıllarda kendini sessiz ve derinden duyumsatmaya başlamış olan "uçurumun kenarında durma" konumu, Rilke'den Celan'a ve Bachmann'a kadar hemen bütün şair ve yazarların köklü biçimde algıladıkları, kurtulmak için yollar aradıkları, ama sonunda kurtulunamayacağı sonucuna vardıkları bir konumdur. Bachmann, hep uçurumun kenarında duran bir ülke yerine, düşlenen başka ülkeleri –onlara da pek umut bağlamaksızın– yeğler gibidir. "Ölü Liman" adlı şiiri, şu dizelerle noktalanır:

Tek, ama tek bir ülke kalmadı ayak basılmadık!
Ve sürüklenmekte denizcinin ağları paramparça,
çünkü kahkahalar atan çılgın kâşifler,
şimdi ölü bir su yoluna düşmüşler.

"Beyazlı Günler" şiirinin sonunda ise şair, özlemini çektiği efsane kıtaların bile uçurumun kenarında olduğunu vurgular:

5 A.g.e., s. 36-37.

Bugünlerde martıları düşünüyorum,
onlarla bir aşağı,
bir yukarı kanat açarak,
bembeyaz bir ülkeye uçtum.

Ufukta benim efsane kıtamın,
oralarda beni, üstümde
bir kefenle terk etmiş
kıtamın görkemli çöküşünü
algılıyorum.

Ben yaşıyorum,
uzaklardan onun kuğu şarkılarını dinliyorum.

Paul Celan ise "Sesler" adlı şiirinde, hem "uçurumun kenarındaki" yurdu bırakıp başka yerlere göç etmenin, hem de insanoğlunun kendi bütünlüğünü koruyabilmesinin olanaksızlığını vurgular:

Ne varsa senden yana olan
kıyılardan her birinde,
biçilip
bir başka resimden yansır.

*

Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra doğan yanılsamaların, başka deyişle böyle büyük bir kıyımın arkasından insanlığın insanlığını hemen yeniden –ve sözde bir daha yitirmemek üzere!– bulacağı yanılsamasının ne denli temelsiz bir inanç olduğunu Stefan Zweig, *Yarının Tarihi* başlıklı ünlü denemesinde gerekçeleriyle sergiler. Anılan yazısında, savaşın bitmiş olmasına karşın Avrupa'nın neden hâlâ patlamaya hazır bir barut fıçısı gibi olduğu sorusuna yanıt

arayan Zweig, şu düşüncelere yer verir: *"Bu gergin durum, nereden kaynaklanıyor? Öyle sanıyorum ki, bu hastalığa yol açan, hâlâ o eski mikrop; kan dolaşımında savaşın kalıntısı olan mikrop. Anımsamaya çalışalım: Savaş yılları, bütün ülkelerdeki insanları duygular açısından normal zamanlara oranla daha yüksek düzeyde ve daha şiddetli yoğunlaşmalara alıştırdı. Savaşlar, serinkanlılıkla sürdürülemez. Bu nedenle dört yıllık bir dünya savaşını, korkunç uzunlukta bir savaşı sonuna kadar götürebilmek için duyguları tutkuların şiddetinde, olağanüstü bir yoğunluk düzeyine getirmek zorunluydu. Nefret, öfke gibi içgüdülerin bütün devletlerde sürekli körüklenmesi gerekiyordu... Nefret, öfke, savaşma isteği, yapıları gereği kısa süreli coşkulardır; bu kısa süreli durumu yapay biçimde uzatabilmek için adına propaganda denen o korkunç bilimin bulunması gerekliydi. Böylece aslında barışçı yaradılışta ve hiçbir şeye karışmayan milyonlarca insan, üstelik üç yüz ya da dört yüz milyon –bu sayıyı gözünüzde canlandırın bir kez!– insan, dört yıl süreyle doğal sayılabilecek ölçünün çok üstünde nefret ve düşmanlık üretmeye ve tüketmeye alıştırıldı. Sonra barış geldi ve o ana kadar görev diye belletilmiş nefretin, öldürmelerin, tutkuların bir buyrukla musluk kapatılırcasına kesilmesi beklendi. Oysa böyle bir beklenti doğaya aykırıdır... Artık ülkenin 1914'teki düşmanlarıyla savaşılmıyor. Ama nefret ve savaş, aynı tutkuyla sürdürülüyor. Şimdi sistemler, partiler, sınıflar, ırklar ve ideolojiler arasında bir nefret söz konusu..."*[6]

Bilindiği gibi, Stefan Zweig'ın bu saptamaları kısa zamanda ne yazık ki bir kehanete dönüşecek, birincisinden yirmi yıl sonra patlayan ikinci bir dünya savaşı, Avrupa'da insanlığın savaş ve vahşet deneyimleri dağarcığına yalnızca yeni ölüleri değil, çalışma kamplarını, toplama kamplarını, görülmedik boyutlarda bir soykırımı da ekleyecektir.

6 Stefan Zweig, *Yarının Tarihi*, çeviren: Ahmet Cemal, Can Yayınları Deneme Dizisi, İstanbul, 1991, s. 31-32.

İkinci savaştan hemen önce –ilkinden edinilen deneyimler nedeniyle– sanat alanında belirginleşen olgulardan biri de, sanatçının sanat eseri aracılığıyla herhangi bir şeyi değiştirebileceğinden kuşkuya düşmesi, yaratmayı sürdürmekle birlikte, yarattıklarını etkinlik açısından anlamsız, işlevsiz bulmaya başlamasıdır. Franz Kafka'nın, ölümünden sonra bulunacak bütün yayımlanmamış eserlerinin yakılmasını vasiyet etmiş olması, kimi zaman kendi yazdıklarının edebiyat değerinden kuşku duyması diye yorumlanmıştır. Oysa onun çapında bir yazarın, edebiyat açısından bütün yazdıklarını kayda değer bulmaması diye bir olasılığı düşünebilmek, çok zordur. Herhalde asıl gerçek şudur ki, Kafka, *Dava*'ya rağmen insanların hep başkalarının biçtikleri yazgıların kurbanı olacaklarını, *Şato*'ya rağmen görünmez iktidarların elinde oyuncak olmaktan kurtulamayacaklarını, *Amerika*'ya rağmen dünyanın ve insanın günün birinde maddenin tutsaklığına gireceğini önceden görmüş ve eserlerinin sanatsal niteliğinden değil, ama etkinliğinden kuşkuya düşmüştür. Yoksa, güncesine: *"Bugün daha hiçbir şey yazmamış oluşumu neyle mazur gösterebilirim? Hiçbir şeyle..."*[7] diye bir not düşecek kadar uğraşının bilincinde bir yazarın kendi yaratısının niteliğini kavrayamaması, söz konusu değildir.

Yine anılan dönemde bir başka yazar, yüzyılımız roman edebiyatının kurucularından sayılan Avusturyalı Hermann Broch (1886-1951), kitlesel bir çılgınlık ve yozlaşma başladığında sanat eserinden ne beklenebileceği sorusunu tartışmak için başyapıtı *Vergilius'un Ölümü*'nde (Der Tod des Vergil), MS 1. yüzyılı sahne olarak seçmiş, anılan sorgulamayı Latin dünyasının en büyük şairi sayılan Vergilius'un ağzından yapmıştır. Romanda Vergilius, artık ölmek üzere olduğu bir sırada ünlü destanı *Aeneis*'i kaleme almakla,

7 Erich Heller - Joachim Beug, *Franz Kafka - Über das Schreiben*, Fischer Taschenbuch Verl., Frankfurt am Main, 1983, s. 113.

bütün dünyanın görece hayranlığını kazanmakla, aslında neyi değiştirebilmiş ya da değiştirememiş olduğunun yaman bir dökümünü çıkarır. Romandan alınan şu satırlar, Orta Avrupa'da ta 1870'li yıllarda başlayıp, 1945'e ve sonrasına kadar uzanan sanatsal karamsarlık atmosferini sergilemek bakımından karakteristiktir: *"Açgözlülük üzerine bir şarkı adanmalıydı bu insanlara! Ama neye yarardı? Çünkü aslında hiçbir şey gelmiyordu şairin elinden, hiçbir kötülüğün ortadan kaldırılmasına yardımcı olamıyordu; yalnızca dünyayı görkeme boğduğunda kulak veriyorlardı ona, yoksa olduğu gibi anlattığında değil. Ve ün, bilgiyle değil, yalanla eşanlamlıydı! Bu durumda tanrıların* Aeneis'*e daha farklı, daha olumlu bir etki bağışlamaları düşünülebilir miydi? Evet, öveceklerdi bu eseri, çünkü Vergilius daha önce ne yazmışsa övülmüştü; çünkü bu eserden de yalnızca kulağa hoş gelenler akılda tutulacaktı ve çünkü uyarılara da kulak verilmesi gibi bir sakınca ve olasılık yoktu; artık Vergilius ne başkalarını, ne de kendisini aldatmak hakkına sahipti; çok iyi tanıyordu çevresindeki bu insanları; onlar için ne forsa yapılmış kölelerin acı dolu, acının ağırlığını taşıyan çabalarının, ne de şairin bilgiye susamışlığın acılarıyla yüklü çabalarının saygın bir yanı vardı... Onlar, yani aşağıdakiler, Vergilius'u anlamıyorlardı, ona aldırdıkları da yoktu; buradakiler, yukardakiler ise Vergilius'a saygı duyduklarını ileri sürüyorlar, dahası bunun gerçek olduğuna da inanıyorlardı..."*[8]

Paul Celan gibi, Nazilerin ve kampların acılarını yaşayan, 1945'e sağ varmayı başaran, ancak böylesine acılarla dolu bir geçmişten herhangi bir geleceğe köprü kurulabileceğine inanmadığı için 3 Temmuz 1951'de, henüz yirmi sekiz yaşındayken intihar eden Polonyalı yazar Tadeusz

8 Hermann Broch, *Der Tod des Vergil*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1979, kommentierte Ausgabe, s. 15, 16.

Borowski de, tıpkı Broch gibi, insanlığın tüm insan olma niteliklerini yitirdiği bir çağda sanat eserinin, estetik çabaların varlık gerekçesini ve etkinliğini sorgulamış olan edebiyatçılardandır. *Taşlaşan Dünya* başlığını taşıyan belgesel öykülerinde Borowski, toplama kamplarındaki yaşamın akışına bırakılan aydının, düşünen insanın, bin bir acının yükü altında ezilirken, kendi öyküsünü insanlığın binlerce yıllık öyküsüne dönüştürüp, düşünürler ve estetler hakkında ne düşündüğünü, ne düşünebileceğini şöyle yansıtıyor: *"Eflatun'u nasıl severdim, bilirsin. Onun yalan söylemiş olduğunu ancak bugün anlıyorum. Çünkü 'dünyevi' şeyler ülküleri yansıtamaz, onların içinde saklı duran, insanların ağır ve kanlı didinmesidir. Onlar o pek zekice diyaloglarını, dramlarını yazarken, sözüm ona vatan uğrunda dolaplarını çevirirken, sınırlar ve demokrasi uğrunda savaş yürütürken bizler, ehramları yaptık, tanrı evleri için mermer kırdık, imparatorun caddeleri için taş kırdık, kalyonlarda kürek çektik, saban sürdük... Bizler pistik ve ölüyorduk. Onlar estettiler ve yaşıyorlardı. İnsanlara yapılan haksızlık pahasına elde edilen güzellik, güzellik değildir... Antik Çağ bizleri nereden bilecek? O, Terentius ile Plautus'un yazılarından kurnaz köleleri tanıyor ancak, halk tribünlerini ve tanısa tanısa tek bir köleyi, Spartaküs'ü tanıyor... Hiç kimsenin haberi olmayacak bizlerden. Şairler, avukatlar, düşünürler, rahipler bizden söz açmayacaklar..."*[9]

Borowski'nin söyleminde tutsaklar, firavunlar için ehramlar yapıp, imparatorun caddeleri için taş kırarlarken, Celan'ın ünlü "Ölüm Füğü" şiirindeki toplama kampı insanları daha bir "kendileri için" çalışırlar; onlara kendi mezarları kazdırılır, hem de kendi danslarının ve şarkılarının eşliğinde!

9 Tadeusz Borovski, *Taşlaşan Dünya*, öyküler, çeviren: Zeyyat Selimoğlu, Yazko Yayınları, İstanbul, 1981, s. 167, 168.

Akşam vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve öğlenlerle sabahlarda bir de geceleri
hiç durmaksızın içmekteyiz
bir mezar kazıyoruz havada rahat yatılıyor
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava kardığında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
bunu yazıp evin önüne çıkıyor ve yıldızlar parlıyor
köpeklerini çağırıyor ıslıkla
sonra Yahudilerini çağırıyor ıslıkla toprakta bir mezar
kazdırıyor
bize buyruk veriyor haydi bakalım şimdi dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava kardığında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
senin kül olmuş saçlarını Sulamith bir mezar kazıyoruz
havada rahat yatılıyor

Adam bağırıyor daha derin kazın toprağı siz ötekiler
şarkılar söyleyip dans edin
tutup palaskasındaki demiri savuruyor havada gözlerinin
rengi mavi
sizler daha derine sokun kürekleri ötekiler devam edin
çalmaya ve dansa

*

Paul Celan, Bremen Edebiyat Ödülü'nün kendisine verilişi dolayısıyla, 1958 yılında yaptığı konuşmanın bir yerinde şöyle der:

"Onca yitirilen arasında erişilebilir, yakında ve yitirilmeden kalan ise hep bir tek şey oldu: Dil.

Evet, o, yani dil, her şeye karşın yitirilmeden kaldı. Ama kendi yanıtsızlıklarıyla, korkunç bir suskunlukla, öldürücü konuşmaların binlerce karanlığıyla çarpışmak zorunluluğuyla karşılaştı. Bütün bu badirelerin içinden geçti ve olup bitenler için sözcük harcamadı; fakat bütün bunları yaşadı. Yaşadı ve ondan sonra, bütün bunlarla 'zenginleşmiş' olarak, yeniden gün ışığına çıkmasına izin verildi.

Ben, gerek o yıllarda, gerekse daha sonraki yıllarda işte bu dilde şiir yazmaya çalıştım: Konuşmak için, kendimi yönlendirmek için, nerede olduğumu ve nereye götürülmek istendiğimi betimleyebilmek için..."[10]

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra, "Böyle bir kıyımın ardından artık şiir yazılamaz" diyen Celan, "Ölüm Füğü"nü kaleme almakla bu yöndeki umarsızlığına bir anlamda son vermişti. Daha sonra, *Eşikten Eşiğe* adlı kitabında yer alan "Sen de Konuş" şiiri ise, şairin onca kıyıma karşın "yitirilmeden kaldığını" söylediği dilin gücünü vurgulamakla birlikte, artık bu dile yeni bir izlek ve işlev çizer:

Sen de konuş,
son olarak sen konuş,
söyle sözünü.

Konuş -
Ama ayırma hayırı evetten.
Anlamı da ver sözüne:
Ona, gölgeyi ver.

10 Paul Celan, *Ausgewählte Gedichte*, edition suhrkamp, Frankfurt am Main, 1977, s. 127.

Ona yeterince ver gölgeyi,
sence ne kadar paylaştırılmışsa
gece yarısıyla öğlen ve gece yarısı
arasında, o kadarını ver.

Bakın etrafına:
Gör, nasıl da canlı, çepeçevre -
Ölüm aşkına! Canlı!
Gerçek, yalnızca gölgenin yansıması.[11]

Şiiri açan üçlü, yıkımlardan ve kıyımlardan geriye kalan tek şey olan dili kullanma görevini yüklemektedir. Burada önemli olan birinci nokta, kimin bu görevi üstleneceğidir; Celan'ın dizelerindeki sesleniş yeni, artık geçmiştekinden başka türlü olmak zorunda olan insana yöneliktir ve son söz, bu başkalaşan insanda kalmalıdır: *"son olarak sen konuş / söyle sözünü"*. İlk dizede yer alan: *"Sen de konuş..."* seslenişi ise, yaşanmış bir kanlı kaos içerisinde sesi yitip gitmiş insanoğluna sonunda sesini artık yeterince yükseltmesi için verilen bir buyruk gibidir; o insanoğlundan istenen, artık sözünü söylemesidir.

Şiirin bundan sonraki bölümü, bundan böyle nasıl konuşmak gerektiğini anlatır gibidir ve saptanan yön, çok açıktır: *"Ama ayırma hayırı evetten. / Anlamı da ver sözüne: / Ona gölgeyi ver."* Dil, salt var olduğu için değil, ama insan için var olduğundan, insanı insan kıldığından, ancak bu anlam yükünü taşıdığında dil diye adlandırılabileceğinden ötürü kullanılmalıdır. Burada bir koşutluğa dikkati çekmek, sanırım açıklayıcı olacaktır. Yüzyılımız şiirinin yaşamını yine intiharla noktalamış olan bir başka büyüğü, Cesare Pavese (1908-1950), 1945 yılında, savaşın bitiminin hemen ardından, "İnsana Dönüş" başlığıyla kale-

11 Bu şiirin izlek bağlamında geniş yorumu için bkz. Paul Celan, *Ausgewahlte Gedichte Nachwort von Beda Allemann*, s. 151 vd.

me aldığı bir gazete yazısını, konuşmaya, dile ve sözcüklere ilişkin şu saptamalarla noktalar: *"Konuşmak. Sözcükler, bizim uğraşımızdır. Bunu hiçbir çekingenliğe ya da kara mizaha yer vermeksizin söylüyorum. Hassas, kırılgan ve canlı yaratıklardır sözcükler. Ama onlar insan tarafından yaratılmışlardır, yoksa insan onlar için değil. Şimdi, yaşadığımız şu zamanda, sözcükleri yeniden insan onlardan yararlanmak için yarattığında sahip bulundukları somut ve çıplak açıklığa geri döndürmek zorunda olduğumuzu hepimiz duyumsamaktayız... Önümüzdeki, güç bir görev, ama yaşam da bu görevin içinde yatıyor. Ve bu, içinde bir anlamı, bir umudu barındırdığı söylenebilecek tek görev. Bizim söyleyeceklerimizi bekleyen insanlar var, yaşamın bir ortaklık, bir paylaşma olduğunu unutursak eğer, o zaman o insanları da kendimiz kadar yoksullaştırmış oluruz. Onlar, sözcüklerimizi eyleme dönüştürmeye hazır olarak, güvenerek bizi dinleyecekler. O insanları düş kırıklığına uğratmak, onlara ihanet etmekten, aynı zamanda da kendi geçmişimize ihanet etmekten başka bir şey olmayacaktır."*[12]

Celan'ın "Sen de konuş"u da bundan farklı değildir. Şaire göre bundan böyle dilin anlam kazanması, insana hizmet edebilmesi, anlamın tüm açıklığıyla kullanılmasına, evetin olduğu yerde hayırın, hayırın olduğu yerde de evetin yanılsamasını yaratmamasına, bize gölgesiz bir dünyayı değil, ama ışıklarıyla ve gölgeleriyle bir dünyayı olduğu gibi sergileyebilmesine bağlıdır. Ve belki de her şeyden önemlisi, onca varmış gibi sanılan insanlık değerinin ardından onca insanlığa aykırı konumlar yaratılabildikten sonra, dil artık varsayacağı mutlak gerçeklerin arayışına girmemeli, işlevini "gerçeğin yalnızca gölgenin yansıması" olduğunun bilincine vararak yerine getirmelidir. Bu, bir kötümserlik değil, fakat iki dünya savaşı-

12 Cesare Pavese, *Schriften zur Literatur*, "La Letteratura Americana e Altri Saggi", Torino, 1962); Önsöz: İtalo Calvino, Claassen-Verlag, Hamburg-Düsseldorf, 1967, s. 249.

nın ve onca soykırımının ardından gelmesi zorunlu, varlığının yadsınması olanaksız bir tür yeni gerçekçiliktir. Dil, yaşamı elbet yadsımayacak, elbet olumlayacaktır; ama yaşamın, canlılığın ne aşkına var olduğunu görerek: *"Bakın etrafına: / Gör, nasıl da canlı, çepeçevre - / Ölüm aşkına! Canlı!"*

Böylece Celan, karamsarlıkla ilintisiz bir gerçekçilik çerçevesinde, artık sarsılmaz bir bütünlük oluşturan bir yaşamın değil, fakat kirletilmiş, ayaklar altına alınmış, parçalanmış bir yaşamın estetiğinin sözcülüğünü üstlenmektedir.

Taşların atılması böceklerin arkasından.
O sırada gördüm ki, içlerinden biri yalan söylemiyordu,
çaresizliğime alıştım diyerek.

Bu dizelerde sözcükler, doğrudan olduğu gibi, katıksız ve süslemesiz bir yaşamın hizmetine sokulmuştur. Sözcükler, anlamın çıplaklığının taşıyıcısıdır; ancak, biraz yukarda da belirtildiği gibi, buradaki anlam arayışı, anlamı mutlaklaştırmamakta, örneğin aşağıdaki dizelerde görüldüğü gibi, bir anlamdan kaçış çabasını da içerebilmektedir:

Enkaza dönmüş tabular,
ve bıçak sırtında yürürcesine geçmek
aralarından, sırılsıklam
iliklere işlemiş dünyayla,
anlam avına çıkarak,
anlamdan firarda.

Celan, yaşamın parçalanmışlığını bir olgu olarak benimseyen, bu benimsemeden hiçbir duygusallık ya da şiirsellik uğruna ödün vermeyen bir estetik anlayışının sözcüsüdür.

Seninkisi
erguvan rengi bir ölüm değildi

dediği anda ölüm, hem şiir söylemindeki yerini alır, hem de yaşam gerçekliği içersindeki o "güzel"den başka her biçimde nitelendirilebilecek gerçek konumunu korur. "Mezmur" adlı şiirinin şu dizeleri ise, insanoğlunun kendine artık çarpıtılmamış, aldatıcılıktan uzak görüntüler sunan aynalar tutması gereğine atıfta bulunur:

Kimse yoğurmuyor bizi yeniden topraktan ve çamurdan,
kimse sözünü etmiyor tozlarımızın.
Kimse.

*

Büyük deneme yazarı Jean Améry, *Suçun ve Cezanın Ötesinde* adlı kitabında, Auschwitz ölüm kampında düşünen insan ile ölüm arasındaki ilişkiyi irdelerken, "estetik düzlemdeki ölüm tasarımı"nın uğradığı yıkımdan da söz eder: *"Örneğin Auschwitz'de, düşünen insanın ölüm karşısındaki tavrı neydi? (...) Kamptaki tutuklu, ölümle kapı komşusu olarak değil, fakat birlikte aynı odada yaşardı. Ölüm, her yerdeydi. Gaz odalarına gönderileceklerin seçimi düzenli aralıklarla yapılırdı. Tutuklular, bir hiç için toplantı alanında asılırlardı ve arkadaşları da, 'Sağa bak!' komutuyla, marş eşliğinde darağaçlarının yanından yürüyüp geçmek zorundaydılar. Her yerde kitleler halinde ölünüyordu. (...) Hiç dikkat etmeksizin ceset yığınlarının üstüne tırmanarak yoluma devam edip gittiğimi, ayrıca hepimizin ölenleri kaldığımız barakadan çıkaramayacak kadar yorgun ve umursamaz olduğumuzu da anımsıyorum. (...) Düşünen insan, ölümle işte bu koşullar altında karşılaşmış olurdu. Önünde ölüm vardı, iç dünyasında ise düşüncenin kıpırdanışları. Düşünce, ötekinin, yani ölümün karşısında –hemen belirteyim ki, boşuna bir çabayla– onurunu ayakta tutmaya çalışırdı. İlk yaşanan ise, estetik ölüm tasarımının mutlak*

anlamda ve bütünüyle yıkılması olurdu. (...) Edebiyat, felsefe ve müzik alanlarındaki ölüm yorumuna Auschwitz'de yer yoktu. 'Auschwitz'de ölüm'den, Venedik'te Ölüm'*e hiçbir köprü uzanmıyordu...*"[13]

Eğer insanlık, deneyimler dağarcığına yukardakileri de eklemişse, o zaman sanata düşen, ya bütünüyle susmak ya da bundan böyle eskisinden çok farklı bir gerçekçilik anlayışıyla işe koyulmaktır; ve herhalde sanatın asla yapmaması gereken ise, bütün bunlar hiç yaşanmamış gibi davranmaktır.

Ailesi ölüm kamplarında can veren, kendi yolu da çalışma ve toplama kamplarından geçen Celan,[14] sözcüklerin dünyasında ikinci seçeneği, yani yeni bir gerçekçiliği, bütün süslemelerden uzak, insanın iliğine kemiğine işleyen bir şiiri yeğledi. Onca acı deneyime eklenen böyle bir gerçekçiliğin bir sanatçıyı sonunda yaşamının ne zaman noktalanması gerektiğine kendi karar verme noktasına itmesinde şaşılacak bir yan, herhalde yoktur.

*

Bu uzun giriş yazısında, Paul Celan'ı "geleneksel biçimde", başka deyişle hangi akıma sokulabileceği, hangi akımın başlangıcını, hangisinin sonunu oluşturduğu vb. bağlamında değerlendirmeye hiç kalkışmadım. Onu yalnızca, Orta Avrupa'nın belli bir döneminde, Almanca yazmış belli bir şairler kuşağının son temsilcilerinden biri kimliğiyle ele alıp, bu kuşağın hangi acılı geçmişten geldiğini sergilemeye çalıştım. Gerçek sanatçılar, etkinliklerine sonradan hangi akımların adı verilirse verilsin, her şeyden

13 Jean Améry, *Jenseits von Schuld und Sühne*, Klett-Cotta, Stuttgart, 1977, s. 38-40.

14 Paul Celan'ın çalışma kampları dönemi için bkz. Israel Chalfen, *Paul Celan / Eine Biographie seiner Jugend*, Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1979, s. 113 vd.

önce yaşam akımından gelirler ve bu temel yeterince kavranamadığı sürece o sanatçılara yakınlaşabilmek de söz konusu değildir.

Biraz yukarda "acılı geçmiş" dedim; gönül isterdi ki bu geçmiş, gerçekten artık geçmiş bir zaman için kullanılmış olsun. Oysa 90'larda aynı Orta Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yarım yüzyıl sonra Bosna-Hersek'te olup bitenler göz önünde tutulduğunda, sözü edilen acılı geçmişin yeni bir "bugün"e dönüşerek sürüp gittiği, kendiliğinden anlaşılıyor. Ve bu durum karşısında Celan'ın "Geç ve Derin" şiirindeki şu dizeler –ne yazık ki!– yeni bir anlam kazanıyor:

Sesleniyorlar: Günah işliyorsunuz!
Bunu çoktandır biliyoruz.
Çoktandır biliyoruz da, ne yapıyoruz?
Sizler, ölümün değirmenlerinde
müjdelerin beyaz ununu öğütüp,
kardeşlerimizin önüne koymaktasınız -
Bizler, zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz.

*

Yaşadığı süre içerisinde Paul Celan'ın sekiz şiir kitabı yayımlandı. Bu şairi Türk okuruna tanıtmanın yollarından biri, bu kitaplar içerisinden birini seçip çevirmek olabilirdi. Ama böyle bir seçim, daha en baştan bu şairi, özellikle üslubu ve bu üslubun zaman içerisinde geçirdiği değişimler bağlamında, eksik tanıtmayı göze almak anlamına gelirdi. Özellikle Paul Celan'ın. Bu nedenle ben, bu dizinin editörü ve değerli dostum Rûken Kızıler'e Celan'ın bütün kitaplarındaki şiirler içerisinden bir seçki oluşturmayı önerdim. *Ellerin Zamanlarla Dolu* başlıklı seçki, onun da bu öneriyi desteklemesi sonucu oluştu.

Şiirlerin seçimine ait sorumluluk bütünüyle bana aittir. Bu arada çeviri konusunda da kısa bir açıklama yapmam gerekiyor. Celan, benzetmeleri için anadilinde var olan sözcüklerden yola çıkarak yeni sözcükler türetme yoluna hemen her şiirinde çokça başvuran bir şair. Bu yol, şairin anadilini benzetmeleriyle sürekli zenginleştirmesine yol açarken, şiirlerin bir başka dile çevrilmesini de hayli zorlaştıran bir durum ve çevirmen de benzetmelerin aktarımında aynı etkiyi en azından olabildiğince sağlayabilmek için, amaç-dilde sürekli sözcük türetmek zorunda.

Umarım bu işin üstesinden "yaklaşık olarak" gelebilmişimdir!

Ahmet Cemal
2015, Moda

GELİNCİK VE HATIRALAR

GÖLGEDEKİ BİR KADININ ŞANSONU

Gelip de kopardığında laleleri o suskun kadın:
Kim kazanır?
Kim yitirir?
Kim gelir pencereye?
Kimdir, ilk söyleyen onun adını?

Bir erkektir, benim saçlarımı taşıyan.
Taşır, bir ölüyü elleriyle kucaklamışçasına.
Aşkı yaşadığım yıl nasıl taşıdıysa gökyüzü saçlarımı, öyle taşır.
Kendini beğenmişliğinden ötürü öyle taşır.

O kazanır.
O yitirmez.
O gelmez pencereye.
Kadının adını da söylemez.

O, benim gözlerime sahip olandır.
Büyük kapılar kapandığından bu yana sahiptir onlara.
Hepsini yüzük gibi parmağında taşır.
Hazzın ve değerli taşların parçaları gibi:
daha sonbaharda benim kardeşimdi;
oysa günlerle geceleri saymakta daha şimdiden.

O kazanır.
O yitirmez.
O, gelmez pencereye.
En son o söyler kadının adını.

O, benim söylediğime sahip olandır.
Kolunun altında taşır onu bir deste gibi.
Saatin en kötü zamanı gösterdiği gibi taşır.
Taşır fırlatıp atmaksızın eşikten eşiğe.

O kazanmaz.
O yitirir.
O, pencereye gelir.
İlk o söyler kadının adını.

O, lalelerle birlikte koparılır.

YOLCULUKLARDA

Bir zaman parçası ki, tozlar peşinden gelmekte,
Paris'teki evini ellerinin sunağına,
siyah gözlerini de gözlerin en siyahına dönüştürmekte.

Bir çiftlikte, atlı bir araba beklemekte yüreğin için.
Saçların dalgalanmak ister hareket ettiğinde – ama
yasaklanmıştır.

Geride kalıp el sallayanlara gelince, bilmezler bunu.

YANIK İZİ

Uyumuyorduk artık, çünkü hüznün saatiydi yatağımız
ve birer değnek gibi büküyorduk akreple yelkovanı,
ve onlar hızla geriye yaylanıp kırbaçlıyorlardı zamanı kan
gelene kadar,
ve sen, gittikçe bastıran günbatımıyla konuşuyordun,
ve ben, on iki kez sen diye seslendim sözcüklerinle ördüğün
geceye,
ve gece açılıp, öylece kaldı,
ve ben, bir gözü onun kucağına bırakırken, ötekini senin
saçlarına taktım
ve ikisinin arasından açık damarı uzattım fitil yerine–
ve genç bir şimşek, yüzerek yaklaştı.

KRİSTAL

Benim dudaklarımda arama dudaklarını,
yabancıyı kapının önünde,
gözyaşını gözde arama.

Yedi gece yüksekliğindedir ufkun ufka yolculuğu,
el, yedi yürek aşağıdan çalar kapıyı,
yedi gül sonra duyulur fıskıyenin şırıltıları.

YALNIZIM, küllerin çiçeklerini yerleştiriyorum
olgun siyahların vazosuna. Sen, kız kardeşin dudakları,
senden çıkan sözcük yaşamayı sürdürüyor pencerelerin
önünde,
ve sessizce tırmanıyor bana bir zamanlar düşlediklerim.

Solmuş zamanların çiçekleri sarmış etrafımı
biraz çamsakızı ayırıyorum geç kalan bir kuşa:
ve o kuş yaşam kızılı tüylerinde taşıyor kar tanelerini;
gagasında minik bir buzla, yazdan geçip geliyor.

İÇKİ KUPALARI

Klaus Demus için

Zamanın uzun masalarında
bir içki sofrası kurmuş Tanrının kupaları.
Görenlerin gözlerini bir dikişte bitirmekteler ve de körlerin
gözlerini,
dolanıp duran gölgelerin yüreklerini,
akşamın solgun yanaklarını.
Ayyaşların en hası onlar aslında:
Boşu, dudaklarına sanki doluymuşçasına götürüyorlar
ve sonra köpürüp taşmıyorlar, sen ya da ben gibi.

GECELERİ, başladığında aşk rakkasının gelgitleri
her zaman ile asla arasında,
yüreğin dolunaylarına ulaşıyor sözlerin
ve o fırtınalarla mavilenmiş gözlerin,
dünyaya gökyüzünü sunuyor.

Ta uzaklardaki düş karası fundalıktan
bize doğru esen, artık tüketilmiş bir soluktur,
ve kaçırılmış zaman, geleceğin gölgeleri kadar büyük,
dolanıp durur ortalıkta.

Şimdi bir alçalıp bir yükselen,
ta derinlere gömülmüş olanındır:
Birbirimize yönelttiğimiz bakışlar gibi kör,
öper zamanı dudaklarından.

BÜTÜN BİR YAŞAM

Mavidir incelen uykunun güneşleri, tıpkı senin sabahtan bir
saat önceki saçların gibi.
Onlar da bir kuşun mezarının üstünde biten otlar kadar
çabuk büyür.
Onlar için de çekicidir, bir rüya olarak hazzın gemilerinde
oynadığımız oyun.
Zamanın tebeşirden kayalıklarında onlar da
karşılaştılar hançerlerle.

Derin uykunun güneşleri ise daha bir mavidir: senin de
yalnızca bir kez öyleydi saçlarının kıvrımları:
Bir gece rüzgârı olmuş, dinleniyordum kız kardeşinin satılık
kucağında;
saçların üzerimizdeki ağaçta asılıydı, ama sen yoktun.
Biz dünyaydık, sen ise bir çalılıktın büyük kapıların önünde.

Ölümün güneşleri beyazdır çocuğumuzun saçları gibi:
o, dalgalardan çıkıp gelmişti sen kumsalda bir çadır
kurduğunda.
Ve çekmişti mutluluğun hançerini başucumuzda sönmüş
gözlerle.

İLK içen ben oluyorum, yitirdiği gözleri arayan bir maviden.
Senin ayak izlerinden içiyorum, ve görüyorum:
Bir incisin parmaklarımın arasından kayıp giden, büyüyorsun!
Büyüyorsun bütün unutulmuşlar gibi.
Yuvarlanıyorsun: Hüznün kapkara dolu tanesi,
veda sallayışlarından bembeyaz olmuş bir mendile düşüyor.

UÇTU güvercinlerin en beyazı: İzin çıktı seni sevmeme!
Sessiz pencerede sallandı sessiz kapı.
Sessiz ağaç, adım attı sessiz odaya.
Sanki burada kalmıyormuşçasına yakındasın şimdi.

Elimden alıyorsun büyük çiçeği:
rengi ne beyaz, ne kırmızı, ne mavi – alıyorsun yine de.
Nerede hiç yoktuysa artık hep orada kalacak.
Onunla kalacağız, hiç olmadığımıza göre.

UZAKLARA ÖVGÜ

Senin gözlerinin pınarında yaşıyor,
yanılsamalar denizindeki balıkçıların efsaneleri.
Deniz, vaadini
senin gözlerinin pınarında tutuyor.

Burada fırlatıp atıyorum,
insanlar arasında yaşamış bir yüreği,
üstümdeki giysileri ve bir yeminin görkemini:

Daha bir çıplağım, karalardan da daha kara giyindiğimde.
Terk etmektir benim sadakatim.
Ben, ancak ben olduğumda sana dönüşebilirim.

Gözlerinin pınarında sürüklenirken,
yağmaların düşünü kuruyorum.

Bir olta ötekine yakalandı:
Sarmaş dolaşız ayrılığımızda.

Senin gözlerinin pınarında,
asılmış biri ipini boğmakta.

ÇÖLDE BİR ŞARKI

Kararmış yapraklardan bir çelenk yapılmıştı Akra yakınlarında:
Orada atımı çevirip ölüme sapladım kılıcımı.
Ve tahta kaplarla içtim kuyuların külünü Akra'da
ve cennetin yıkıntılarına yol aldım kapatıp yüzümdeki zırhı.

Çünkü ölüydü melekler ve Tanrı da kördü Akra yakınlarında,
ve kimseler yoktu uykumda ağırlayacak buraya dinlenmek
için çekilenleri.
Ayaklar altında ezilmişti ay, Akra yakınlarındaki küçük
çiçek:
o yüzden açmakta şimdi paslanmış yüzüklü eller taklit
edercesine dikenleri.

Şimdi artık öpücük için eğilmek zorundayım herhalde dua
ettiklerinde Akra'da...
Çok kötüydü gecenin zırhı, kan sızmakta tokaların arasından!
Böylece gülümseyen kardeşleri olmuştum Akra'nın demir
meleği kılığında.
Böylece hâlâ söylüyorum o adı ve yangını hâlâ hissediyorum
yanaklarımda.

BOŞUNA yürekler çiziyorsun cama:
karanlıkların prensi
asker toplamakta şatonun avlusunda.
Ağaca çekiyor flamasını – onun uğruna maviye dönüşen bir
yaprak, sonbahar geldiğinde;
Hüznün saplarını, bir de zamanın çiçeklerini dağıtıyor
ordusuna;
saçlarında kuşlarla, kılıçlar insin diye yürüyor.

Boşuna yürekler çiziyorsun cama: kalabalığın arasında bir
tanrı var,
bir zamanlar merdivenlerde, gece vakti senin sırtından
kayan bir harmaniye bürünmüş,
bir zamanlar, sen de insanlar gibi sevgilim dediğinde ve
alevler şatoyu sardığında...
Ne tanıyor harmaniyi, ne de yıldızı çağırıyor, peşine
takılıyor önden uçan o yaprağın.
Sanki 'ey zamanın çiçeği' diye çalınmakta kulağına, 'ey bitki
sürgünü'.

MUM IŞIĞI

Keşişler, kıllı parmaklarıyla açtılar kitabı: Eylüldü.
Şimdi İason,* kar serpmekte olmuş hasada.
Ellerden oluşma bir gerdanlık verdi sana orman, şimdi, ölü
bir ip cambazısın.
Aşktan söz ediyorum, mavinin koyusu armağan edilmişken
saçlarına.
Deniz kabuklarına, bir hafif buluta sesleniyorum ve bir
sandal tomurcuklanıyor yağmurda.
Bir tay koşuyor yapraklanan parmaklarda –
Kapkara açılıyor büyük kapı, ve şarkı söylüyorum:
Nasıl yaşardık bizler burada?

* Yunan mitolojisinde Argonautlar seferinin kahramanı. (ç.n.)

ELLERİN zamanlarla dolu geldin bana – dedim ki:
Kahverengi değil saçların.
Bunun üzerine onları hafifçe acının terazisine bıraktın;
benden ağırdılar...

Sana gemilerle gelip yüklüyorlar, sonra satışa çıkarıyorlar
hepsini şehvetin pazarlarında –
Derinlerden geliyor gülümsemen, ben ise hafif kalan kefede
ağlamaktayım.
Ağlıyorum: Kahverengi değil saçların, denizi sunmaktalar
sen onları dalgalandırırken...
Fısıldıyorsun: Dünyayı doldurmaktalar benimle, bense,
bomboş bir yoldan başka bir şey değilim senin yüreğinde!
Diyorsun ki: Kuşan yılların yapraklarını – zamanıdır artık
gelip beni öpmenin!

Ama yıllanan yaprakların aksine, artık kahverengi değil
saçların.

YARIM GECE

Yarım gece. Rüyanın hançerleriyle tutturulmuş kıvılcımlar
saçan gözlere.
Acıdan bağırma: Sargı bezleri gibi dalgalanmakta bulutlar.
Bir ipek halı gibi serilmişti aramıza yarım gece, başlayabilsin
diye karanlıkların dansı.
Bize canlı ağaçtan kesip yaptılar kara flütü, şimdi rakkase
gelmekte.
Lületaşından yapılma parmaklarını batırıyor gözlerimize:
kimdir ağlamak isteyen burada?
Kimse. O dönüyor neşeyle ve yükseliyor ateşli davulun sesi.
Bize yüzükler atıyor, hançerlerimizle yakalıyoruz.
Bir nikâh mıdır böylece kıydığı? Ses, cam kırıkları gibi ve
ben şimdi biliyorum yine:
Sen ölmedin
erguvan rengi bir ölümle.

SAÇLARIN DENİZİN ÜZERİNDE

Senin saçların da dalgalanmakta denizin üzerinde altın
ardıçla birlikte.
Ardıçla beyazlaşıyor, sonra maviye boyuyorum:
Son defasında güneye sürüklendiğim kentin rengine...
Halatlarla bağlamışlardı beni ve sonra yelken çekip her
birine
Beni tükürmüşlerdi sisli ağızlarından, şarkılar söyleyerek:
"Gel, gel denizlerin üzerinden!"
Bense sandal diye kanatları boyamıştım erguvan rengine,
meltemimi kendi soluğumla üfleyip onlar uyumadan denize
açılmıştım.
Şimdi kırmızıya boyamam gerekirdi saçlarını, oysa
maviyken seviyorum:
Ey yıkıldığım ve güneye sürüklendiğim kentin gözleri!
Saçların da dalgalanmakta denizin üzerinde altın ardıçla.

ÖLÜM FÜGÜ

Akşam vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve öğlenlerle sabahlarda bir de geceleri
hiç durmaksızın içmekteyiz, içmekteyiz
bir mezar kazıyoruz havada, rahat yatılıyor
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava karardığında Almanya'ya senin altın saçlarını yazıyor
Margarete
bunu yazıp evin önüne çıkıyor ve yıldızlar parlıyor
köpeklerini çağırıyor ıslıkla
sonra Yahudilerini çağırıyor ıslıkla toprakta bir mezar
kazdırıyor
bize buyruk veriyor haydi bakalım şimdi dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz, içmekteyiz
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava karardığında Almanya'ya senin altın saçlarını yazıyor
Margarete
senin kül olmuş saçlarını Sulamith, bir mezar kazıyoruz
havada rahat yatılıyor

Adam bağırıyor daha derin kazın toprağı, siz ötekiler
şarkılar söyleyip dans edin
tutup palaskasındaki demiri savuruyor havada gözlerinin
rengi mavi
sizler daha derine sokun kürekleri ötekiler devam edin
çalmaya ve dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz, içmekteyiz
bir adam oturuyor evde senin altın saçların Margarete
senin kül saçların Sulamith adam yılanlarla oynuyor

Sesleniyor daha tatlı çalın ölümü çünkü o Almanya'dan
gelen bir ustadır
sesleniyor daha boğuk çalın kemanları sonra sizler duman
olup yükseliyorsunuz göğe
sonra bir mezarınız oluyor bulutlarda rahat yatılıyor

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
sonra öğlen vakitlerinde ölüm Almanya'dan gelen bir ustadır
akşamları ve sabahları içmekteyiz, içmekteyiz hiç durmadan
ölüm bir ustadır Almanya'dan gelen gözleri mavi
bir kurşunla geliyor sana tam göğsünden vurarak
bir adam oturuyor evde senin altın saçların Margarete
köpeklerini salıyor üstümüze havada bir mezar armağan
ediyor
yılanlarla oynuyor ve dalın düşlere ölüm Almanya'dan
gelen bir ustadır

senin altın saçların Margarete
senin kül olmuş saçların Sulamith

GECEDE IŞIK DEMETİ

En parlak yanan, saçlarıydı akşam sevgilimin:
ona yolluyorum en hafif tahtadan yapılma tabutu.
Tıpkı düşlerimizin Roma'daki yatağı gibi, dalgalarla sarılı;
beyaz bir peruk takmış benimki gibi ve sesi kısık çıkmakta:
benim gibi konuşuyor yüreğin kapılarını açtığımda.
Bildiği Fransızca bir aşk şarkısı var, geç ülkelere
yolculuğum sırasında ve sabaha mektuplar yazarken
söylediğim, sonbaharda.

Duyguların kakmasını taşıyan güzel bir sandaldır bu tabut.
Daha gençken senin gözlerinden, onunla bırakmıştım
kendimi kanın akışından aşağıya.
Şimdi ise mart karlarında ölü bir kuş kadar gençsin,
şimdi sana gelip söylüyor Fransızca şarkısını.
Hafifsiniz: uyuyorsunuz ilkbaharımı sonuna kadar.
Ben daha hafifim:
yabancılara söylüyorum şarkımı.

SENDEN BANA UZANAN YILLAR

Yine dalgalanıyor saçların, ben ağlarken. Gözlerinin mavisini
örtüyorsun aşkımızın sofrasına: yazla sonbahar arasında
bir yatak.
Ne benim, ne senin, ne de bir üçüncünün hazırladığı içkidir
tattığımız;
son ve boş bir şeyleri yudumlamaktayız.

Kendimizi derin suların aynalarında seyrederken, daha
çabuk uzatıyoruz birbirimize yemekleri:
Gece, ta kendisi gecenin, sabahla başlıyor,
Ve yatırıyor beni senin döşeğine.

GEÇ VE DERİN

Parlak söylevler kadar kötücül başlıyor bu gece.
Bizler, dilsizlerin elmalarını yiyoruz.
İnsanın yıldızlara havale etmekten hoşlanacağı bir iş bizim yaptığımız;
Ihlamur ağaçlarımızın sonbaharında, düşünceli bir bayrak kızıllığı,
ya da alevler içindeki güneyli konuklar gibiyiz.
Yeni İsa'nın adına yemin ediyoruz, tozlarla tozu,
kuşlarla gezginci bir pabucu,
yüreğimiz ile suya inen bir merdiveni evlendirmeye.
Çöllerin kutsal yeminlerini ediyoruz dünyaya,
isteyerek ediyoruz,
Düş yoksulu bir uykunun çatılarından haykırırken bu yeminleri,
zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz...

Sesleniyorlar: Günah işliyorsunuz!

Bunu çoktandır biliyoruz.
Çoktandır biliyoruz da neye yarıyor ki?
Sizler, ölümün değirmenlerinde müjdelerin beyaz ununu öğütüp,
bütün kardeşlerimizin önüne koymaktasınız –

Bizler zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz.

Uyarıyorsunuz bizi: Günah işliyorsunuz!
Bunu biz de biliyoruz,
Üstümüze gelsin günahlar.
Uyaran ne kadar işaret varsa, hepsinin günahı bize yüklensin,
gelsin boğulan deniz,
geri dönüşün zırhlara bürünmüş fırtınaları,
gelsin gece yarısından farksız gün,
hiç olmadık ne varsa, gelsin!

Ama bir insan da, mezardan çıkıp gelsin.

CORONA

Sonbahar, avucumdan yemekte yaprağını: biz dostuz.
Badem kabuklarından soyup zamanı, ona gitmeyi
öğretiyoruz:
zaman, kabuğuna dönüyor.

Aynadan yansımakta pazar,
düşlerde uyunuyor,
ağızlar doğruyu söylemekte.

Sevenlerin kavmine iniyor gözlerim:
birbirimize bakıyoruz,
karanlık şeyler söylediklerimiz,
gelincik çiçeğiyle hatıraların birbirlerini sevmeleri gibi
seviyoruz birbirimizi,
istiridyelere sızan şarap,
ay ışığında yüzen deniz gibi uyuyoruz.

Birbirimize sarılmış, duruyoruz pencerede, sokaktan bizi
seyrediyorlar:

zamanı geldi artık bilmelerinin!
Taşların çiçeklenmesinin,
bir yüreğin tedirgin atmasının zamanı geldi.
Zamanıdır artık zamanının gelmesinin.

Zamanı geldi.

SONSUZLUK

Gece ağacının kabuğuyla, pastan doğma bıçaklardır
sana adları, zamanı ve yürekleri fısıldayan.
Duyduğumuzda, uyumakta olan bir sözcük
saklanıyor yaprakların altına:
usta bir hatip olacak bu sonbahar,
onu toplayan el ise daha da usta
ve unutulmuşluğun gelincikleri kadar canlı, o eli öpen
dudaklar.

SUS!

Sus! Yüreğine batırıyorum dikeni,
çünkü gül, evet, o gül
aynada gölgelerle birlikte şimdi, kanamakta!
Kanıyordu zaten, daha biz Evet ile Hayırı karıştırdığımızda,
ve yudumladığımızda,
çınladı diye masadan fırlayan bir kadeh:
kararması bizden de uzun süren bir gecenin habercisiydi.

Dinmeyen susuzluğumuzla içmiştik:
tadı acı gelmişti,
ama şarap gibi de köpüklenmişti –
Gözlerinin ışık demetlerini izlemiştim,
ve tatlı sözlerle dolanmıştı dilimiz...
(Şimdi de, şimdi de hâlâ dolanmakta.)

Sus! Daha da derin batmakta diken yüreğine:
onun dayanışması, güllerle.

SAY bademleri,
say acı olup da seni uyanık tutanları,
beni de kat aralarına:

Gözlerini aramıştım açtığında, ve kimse bakmadığında sana,
o gizli ipliği
düşüncelerindeki çiy tanesinin
içinde hiçbir yüreğe yolu düşmemiş
sözlerin korunduğu testilere köprü olmuş ipliğine bağladım.

İlk kez orada bütünüyle senin oldu adın,
emin adımlarla yürüdün kendine,
suskunluğunun çanlarıydı özgürce çalınan,
yanına geldi kulak verdiklerin,
ölen, sana da sardı kollarını
ve üçünüz geçip gittiniz akşamın içinden.

Beni de dönüştür acıya.
Beni de kat bademlerin arasına.

EŞİKTEN EŞİĞE

Gisèle için

BU AKŞAM DA

Sepetlerle kente taşıdığın buz,
şimdi daha bir dolu çiçeklenmekte,
kar, güneşte yüzen
bu denize de
yağdığı için.

Kumdur
buna karşılık senin istediğinse,
çünkü evde kalan
son gül de
bu akşam kum taneleriyle ölçülen
saatlerle beslenmek peşinde.

BURADA

Burada – yani kiraz çiçeğinin oradakinden daha kara olmak
istediği yer gibi.
Burada – yani o çiçeklere öyle olabilmeleri için yardım eden
el gibi.
Burada – yani binip kum ırmaklarından yukarı seyrettiğim
gemi gibi:
demir atmış
yatıyor, senin serptiğin uykularda.

Burada – yani, tanıdığım bir adam anlamında:
Şakakları beyazlanmış,
eskiden söndürdüğü kor gibi.
korların renginde kır serpintileri.
Kadehini fırlatmıştı alnıma
ve geri gelmişti,
bir yıl geçince aradan,
yara izini öpmek için.
Dile getirmişti ilencini ve kutsamasını,
ve hiç konuşmadı o günden beri.

Burada – yani akşamlarından bu yana,
bir bulutla birlikte
yönettiğiniz kent anlamında.

PAUL ELUARD'IN ANISINA

Ölenin mezarına koy sözcükleri,
yaşamak için söylediklerini.
Yerleştir sonra başını onların arasına,
bırak hissetsin
özlemin dillerini,
kıskaçları.

Ölenin gözkapaklarına koy sözcüğü,
ona sen diyenden esirgediğini,
o sözcük ki,
yüreğindeki kan yanından geçip gitmişti,
tıpkı onunki gibi çıplak bir el,
ona sen diyeni
geleceğin ağaçlarına astığında.

Koy bu sözcüğü gözkapaklarına:
belki de
henüz maviliğini yitirmemiş gözlerine,
bir ikinci, daha yabancı mavilik girer,
ve ona sen demiş olan,
bir rüyaya dalar onunla: Biz.

ZAMAN KIRMIZISI DUDAKLARLA

Denizlerde olgunlaştı bu ağız,
onun sözcüklerini akşam burada tekrarlamakta
kendi ülkelerine bakarken,
mırıldanarak tekrar etmekte,
zaman kırmızısı dudaklarla.

O ağız ki, denizden yaratılmış,
orkinosların, insan var olduğundan bu yana
göz kamaştıran parıltılarla
yüzdükleri denizden gelme.

Işığa hedef olan orkinosun gümüş rengi,
Orkinostan yansıyan bir ayna gümüşü:
Gözlere çarpan ise,
alınlardan yansıyan,
bir başka ve gezginci zafer.

Gümüş ve yine gümüş.
Derinliklerin katmerli görkemi.

Götür sandalları oraya,
kardeşim,
ve fırlat
ağlarını ona.

Çek sonra,
evlerimize,
masalarımıza,
tabaklarımıza at –

Bak, dudaklarımız kabarmakta,
onlar da zaman kırmızısı, tıpkı akşam gibi,
onlar da mırıldanmakta –
ve denizden gelen dudaklar
kanatlanmaya başladı bile sudan,
sonsuz bir öpücüğe.

ARGUMENTUM E SILENTIO

René Char için

Zincire vurulmuş
Altın ile unutulmuşluk arasında:
Gece.
İkisi de onu yakalamak peşinde.
Ve gece, ikisine de izin vermekte.

Bırak,
sen de bırak oraya, ne varsa yükselen yukarıya –
doğmak isteyen, günlerle:
Yıldızlara bürünüp, denizin baskınına
uğrayan sözcükleri bırak.

Bir sözcük, herkese.
Herkese kendi şarkılarını söylemiş bir sözcük,
arkalarından bir güruhun saldırısına uğradıklarında –
Herkese şarkılarını söyledikten sonra, donup kalmış bir
sözcük.

Ona, geceye ver,
ver yıldızları takınıp deniz baskınına uğrayanı,
zehirli dişleri heceleri deldiğinde,
kanı akmayanı,
suskunlukla kazanılanı, ona ver.

Ona ver suskunluğun sözcüklerini.

Karşı çık, onca pisliğe alışmış kulaklarıyla,
birer zaman fahişesi kılığında,
tüm zamanların peşine düşenlere,
sonunda sözcüklere gebe kal,
artık yalnızca zincir sesleri duyulduğunda,
gerdeğe gir, orada, altın rengiyle
unutulmuşluk arasında uzanmış yatan,
eskiden beri ikisinin hep kardeşi geceyle –

Çünkü, söyle,
gözyaşlarının sel baskınına karşın,
batan güneşlere yine de hasatları gösteren geceden başka,
nerede yaşayabilirsin hiç tükenmeyen şafak vakitlerini
yeniden ve hep yeniden?

BAĞBOZUMCULARI

Nani ve Klaus Demus için

Gözlerinin şarabının hasadıdır aldıkları,
bağbozumcularının, toplayıp sıktıklarına gelince, gözyaşlarıdır:
Böyle ister gece,
bir duvar gibi yaslandıkları gece,
üstünde sırıklarının gezinerek
yanıtın suskunluğuna seslendikleri taşlar
böyle ister –
o sırıkları ki, bir kez,
yalnızca bir kez, sonbaharda,
yıl, büyüyüp de dönüştüğünde ölüme,
bir kez suskunluğa seslenip, sonra
düşüncelerin uçurumuna kayan salkım olur.

Şarabın hasadını alıp üzümleri sıkarlar,
sanki gözleri gibi sıktıklarıdır zaman,
damla damla ağlananları,
gece kadar güçlü elleriyle hazırladıkları
bir güneş mezarında toplarlar:
Sonradan çeksin diye birinin dudakları onların susuzluğunu–
Geç kalmış bir çift dudak, onlarınki gibi:
Felçli ve kıvrılıp kalmış körlerin karşısında –
içki, derinlerden köpürerek yükselirken ağza,
gök, balmumu gibi yayılan denize iner,
meramı, sonunda nemlendiğinde dudaklar,
kırık bir mum olup, tekrar yanabilmektir.

DUYDUM Kİ

Duydum ki, suyun
içinde bir taş ve bir çember
varmış, bir de suyun üzerinde,
çemberi taşın etrafına yerleştiren bir sözcük.

Gördüm ki, benim kavak ağacım suya inmekte,
kollarını nasıl suyun derinliklerine uzattığını gördüm, geceyi
versin diye, gökyüzüne kökleriyle nasıl yakardığını gördüm.

Koşmadım arkasından,
yalnızca o kırıntıyı topladım yerden;
senin gözlerinin biçimindeydi ve onlar kadar da soyluydu,
boynundan güzel sözlerden oluşma kolyeni çıkarıp,
şimdi kırıntıların durduğu masayı süsledim.

Ve artık göremez oldum kavak ağacımı.

İKİLİ KİŞİLİK

Bırak, hücrede bir mum olsun gözlerin,
bakışın da bir fitil,
bırak, kör olayım,
onu yakacak kadar.

Hayır.
Bırak, başka türlü olsun.

Çık evinin önüne,
eyerle benekli rüyanı,
bırak, konuşsun nalları,
ruhumun zirvelerinden
üfleyip temizlediğin karlarla.

UZAKLIKLAR

Göz göze, serinlikte,
gel, şöyle bir şey yaşansın:
Birlikte
soluyalım bizi birbirimizden
ayıran ince perdeyi,
akşam ölçmeye hazırlandığında,
taktığı her maskeyle
ikimize ödünç verdiği
her maske arasındaki uzaklığı.

SEN DE KONUŞ

Sen de konuş,
son olarak sen konuş,
söyle sözünü.

Konuş –
Ama ayırma hayırı evetten.
Anlamı da kat sözüne:
Ona, gölgeyi ver.

Ona yeterince ver gölgeyi,
sence ne kadar paylaştırılmışsa
gece yarısıyla öğlen ve gece yarısı
arasında, o kadarını ver.

Bakın etrafına:
Gör, nasıl da canlı, çepeçevre –
Ölüm aşkına! Canlı!
Hakikattir gölgeden söz edenin söylediği.

Ama bak, küçülmekte şimdi durduğun yer:
Peki şimdi nereye, ey gölge çıplağı, nereye?
Tırman. Yokla etrafını.
İncelmektesin gittikçe!
Daha ince – bir iplik,
yıldızın aşağı inmek için kullandığı;
o yıldız ki, aşağıda, kendi yansımalarını
gördüğü yerde, gezginci sözcüklerin
dalgalı sularında yüzmek istemekte.

NEREDE BUZ VARSA

Nerede buz varsa, iki kişilik serinlik de vardır.
İki kişilik: Onun için getirttim seni.
Çevrende sanki ateşten bir solukla –
Güllerden gelmiştin.

Sordum: Neydi oradaki ismin?
O isimdi bana söylediğin:
Sanki kül rengi bir parıltı vardı üstünde –
Sen, güllerden geldin.

Nerede buz varsa, iki kişilik serinlik de vardır:
Çifte ismi ben verdim sana.
Gözlerini o isim altında açtın –
Bir ışık vardı buzdaki deliğin üzerinde.

Şimdi ben kapatıyorum, dedim, gözlerimi –:
Al bu sözcüğü – benim gözlerim seninkilere anlatmakta!
Al ve tekrar et arkamdan,
ağır ağır tekrar et,
geciktir geciktirebildiğin kadar söylemeyi,
gözlerini ise – açık tut tutabildiğince!

FRANÇOİS İÇİN MEZAR YAZITI

Açık duruyor dünyanın
iki kapısı:
Senin tarafından açılmış,
alaca gecede.
Çarptıklarını, sürekli çarptıklarını
duyuyoruz, ve sana taşıdıklarını
sonrasız, belirsizlikleri,
ve yeşili sana, sonsuza kadar.

Ekim 1953

BİZİM İÇİN SAATLERİ SAYAN

Bizim için saatleri sayan,
sürdürüyor saymayı.
Söyle, ne olabilir saydığı?
Hiç durmaksızın sayıyor.

Daha bir serinlemiyor ortalık,
ne daha gecemsi,
ne de daha nemli oluyor.

Sadece, etrafı dinlememize yardımcı olan,
şimdi yalnızca
kendisi için dinliyor.

SÖZCÜKLERİN AKŞAMI

Sözcüklerin akşamı – hazine avcısı sessizliğin!
Bir adım ve bir adım daha,
sonra üçüncü bir adım,
izi gölgenle silinmeyen:

Açılıyor zamanın
yara izi
ve bütün ülkeyi kana veriyor –
Sözcüklerin akşamının bekçi köpekleri
saldırıyorlar şimdi sana,
tam ortadan:
Daha vahşi susuzluğu,
daha vahşi açlığı kutluyorlar...

Son bir dolunay koşuyor yardımına:
uzun bir gümüş kemiği
– geldiğin yol kadar çıplak –,
sürüye fırlatıyor,
ama kurtaramıyor bu seni:
uyandırdığın ışık demeti,
köpürerek daha yakınlaşıyor,
ve üstünde, bundan yıllar önce
ısırdığın bir meyve yüzmekte.

ZAMANIN GÖZÜ

Bu, zamanın gözüdür:
Şehla bakar
yedi renkli kaşlarının altından.
Ateşlerle yıkanır kapakları,
gözyaşı, buhardır.

Kör yıldız, ona doğru uçar
ve erir değdiğinde daha sıcak kirpiklere:
O zaman dünya ısınır
ve ölmüşler,
tomurcuklanıp çiçek açarlar.

BOŞ MEZAR

Serp çiçeklerini, yabancı, serp rahatça:
Derinliklerdeki bahçelerdir
onları gönderdiğin yer.

Hiçbir yerde yatmıyor, burada yatması
gereken. Ama dünya, onun yanında yatmakta.
O dünya ki, gözlerini açmıştı
kimi çiçekler karşısında.

Ötekine gelince, körlere katılmıştı
gördüklerinden ötürü:
Çıkıp çok fazla şey topladı:
Çiçeklerin kokularıydı topladıkları –
Bu yaptığını görenlerce bağışlanmadı.

O da gidip tuhaf bir damla içti:
deniz.
Balıklar –
balıklar ona mı katıldılar?

DİLİN PARMAKLIKLARI

Sesler, su yüzeyinin
yeşiline kazınmış.
Yalıçapkını çıkınca ortaya,
saniyelerin vızıldar:

Ne varsa senden yana olan
kıyılardan her birinde,
biçilip
bir başka resimden yansır.

*

Sesler, dikenli yoldan yansıyan:

Ellerinin üstünde gel bize.
Lambayla yalnız kalan,
yalnızca elinden bir şeyler okuyabilir.

*

Sesler, geceyle sarmaş dolaş,
çanı astığın salkımlar gibi.

Bir kubbe ol, ey dünya:
Sürüklendiğinde buraya ölü istiridye,
çanlar burada çalacak.

*

Sesler, duyunca yüreğin
yine annenin yüreğine kaçmakta.
Yaşlı ağaçlarla genç ağaçların
yaş halkalarını durmaksızın değiştikleri
darağacından gelen sesler.

*

Sesler, kupkuru, çakıl taşları gibi,
kürek çekmekte sanki bir sonsuzluk,
(biraz yürek–)
yapışkan bir sızıntı peşinde.

İçlerine mürettebatı benim yerleştirdiğim
gemileri burada denize indir, çocuğum:

Hortum geminin ortasında tozuttuğunda,
perçin çivileri de birbirlerine kavuşur.

*

Yakup'un sesi:

Gözyaşları.
Kardeş gözündeki yaşlar.
Biri takılıp kaldı yerinde, büyüdü.
Bizler onun içinde yaşamaktayız.
Soluk al ki,
kurtulsun.

*

Nuh'un gemisinin içindeki *sesler*:

Yalnızca
ağızlar,
güvende olanlar. Sizler
batmakta olanlar, duyun
bizleri de.

*

Ses
değil artık – geç saatlere ait
bir gürültü yalnızca, zamana yabancı, senin
düşüncelerine armağan edilmiş, sonunda
burada uyanmış: Bir
meyve yaprağı, göz büyüklüğünde, derinlere
çizilmiş; hep reçine dökmekte,
kabuk bağlamayı
istemiyor.

GÜVEN

Bir göz daha olacak,
yabancı, yanında
bizimkinin: ve dilsiz,
taştan gözkapağının altında.

Gelin, kazın yeraltı yollarınızı!

Bir kirpik olacak,
içe dönük, taşa çizilmiş,
ağlanmamışlıktan taş kesilmiş,
eksenlerin en incesi.

Önünüzde görmekte işini, sanki
Taştan olduğu için kardeşleri de varmışçasına.

MEKTUP VE SAAT İLE

Balmumu,
senin adını
keşfeden,
adının şifresini çözen
yazılmamışı
mühürlemek için.

Geliyor musun şimdi, ey yüzen ışık?

Parmaklar, onlar da balmumundan,
yabancı,
acıtıcı yüzüklerden geçmiş.
Uçları eriyip gitmiş.

Geliyor musun, ey yüzen ışık?

Zamandan boşalmış petekleri saatin,
bir gelin alayı gibi
yolculuğa hazır.

Geliyor musun şimdi, ey yüzen ışık?

BİR RESMİN ALTINDA

Kargalarla bulutlanmış buğday fırtınaları.
Hangi göğün mavisi? Aşağıdakinin mi? Yukardakinin mi?
Bir geç zaman oku, ruhun yayından atılma.
Daha güçlü titreşimler. Daha yakın bir korlaşma. İki dünya
birden.

DÖNÜŞ

Gittikçe artmakta kar yağışı,
güvercin renginde, dünkü gibi tıpkı,
sen hâlâ uyuyormuşsun gibi bir kar yağışı.

Engin birikmiş bir beyazlık.
Onun üstünde, sonsuzca,
yitirilenin kızak izleri.

Gözlere onca acı veren,
onun altına saklanmış,
tepeciklerle yükselmekte,
görünmeksizin.

Her birinin üstünde,
kendi bugününe döndürülmüş,
dilsizlikte yitip gitmiş bir Ben:
Tahta bir sopa.

Orada: bir duygu,
buzlu rüzgârların bu tarafa estirdiği,
kar ve güvercin rengi
bayrağını dikmekte.

AŞAĞIDA

Ağır gözlerimizin
konukluk ederken konuştukları,
unutulmuşluğa geri döndürülmüş.

Hece hece geri döndürülüp,
gündüz körü zarlara dağıtılmış,
zar atan el onlara uzanmakta, kocaman,
uyanırken.

Ve ne fazlalık varsa söylediklerimde:
senin suskunluğunun giysilerini taşıyan
küçük bir kristalin etrafına dizilmiş.

ÇİÇEK

Taş.
Havadaki taştır, izlediğim.
Gözlerin, taş kadar kör.

Biz
birer eldik,
karanlığı sonuna kadar boşaltıp, bulduk
yazdan buraya tırmanan sözcüğü:
Çiçek.

Çiçek – körler için bir sözcük.
Senin ve benim gözlerimiz:
Onlardır
suyu getirenler.

Gövermek.
birbirine eklenen yürek duvarları da
eklenmekte yapraklanarak.

Bir sözcük daha, buna benzeyen, ve havada
titreşir kulak kemikçikleri.

DİLİN PARMAKLIKLARI

Gözyuvarlağı parmaklıkların arasında.

Gözkapağı, bir ışık böceği,
kürek çekip yukarıya,
bir bakışı özgür bırakmakta.

Gözbebeği, düşsüz ve bulanık bir yüzücü:
Yürek grisi gökyüzü yakınlarda olmalı.

Yongaların çarpık dumanı tütmekte,
Demirden bir kapta.
Işığın anlamıdır
sana ruhun kapılarını açan.

(Ben senin gibi olsaydım. Sen benim gibi olsaydın
O zaman durmaz mıydık
aynı rüzgârda?
Ama biz yabancıyız.)

Çinilerle döşenmiş zemin. Onun üstünde,
iyice yan yana, iki
yürek grisi gülümseme:
İki
ağız dolusu suskunluk.

GECE

Çakıl taşı ve moloz yığını. Ve bir de inceden bir kırılma sesi,
zamanın tesellisi gibi.

Gözlerin yer değiştirmesi, nihayet, uygunsuz zamanda:
kalıcı imge,
tahta sertliğinde
ağtabaka –:
sonsuzluğun işareti.

Düşünülebilir:
yukarıda, dünyanın kollarında,
yıldız benzeri
bir çift dudağın kırmızısı.

Duyulabilir (yarından önce mi?): bir taş,
ötekini hedef alan.

ÇÖP MAVNASI

Suyun saati şimdi, bir çöp mavnası
taşımakta bizi akşama, bizim de
acelemiz yok onun gibi, ölü bir
neden durmakta pupada.

.....

Hafiflemiş. Akciğer, denizanası
açılıyor çan gibi, kahverengi
bir ruh uzantısı uzanıyor
aydınlık solunmuş Hayıra.

UZAKLARA

Dilsizlik, yeniden, rahat bir ev –:
gel, oturmalısın burada.

Saatler, lanet kadar güzel basamaklanmış:
sığınak yakında.

Kalan havadan daha keskin: soluk almalısın,
soluk almalısın ve sen olmalısın.

BİR GÜN VE BİR GÜN DAHA

Lodoslu sen. Sessizlik
önümüzden uçmuştu, ikinci,
daha saydam bir yaşam.

Kazandım, yitirdim, inandık
karanlık mucizelere, sonra çabucak
göğe yazılan bir dal taşıdı bizi, uzandı
akan beyazlığın içinden ayın yörüngesine,
bir yarın, düne tırmandı, ve artık
toza dönüşmüş bizler, şamdanı getirdik;
boşalttım ne varsa, hiç kimsenin eline.

BİR GÖZ, AÇIK

Saatler, mayıs renginde, serin.
Artık adlandırılamayan ise sıcak,
duyulabiliyor ağızdan.

Hiç kimsenin sesi, yine.

Acıyan gözyuvarlağı derinliği:
gözkapağı
kapatmıyor yolu, kirpikler
olup bitenleri saymıyor.

Gözyaşı, yarım, daha saydam mercek, hareketli,
taşımakta sana imgeleri.

KİMSENİN GÜLÜ

Ossip Mandelstamm'ın anısına

İÇLERİNDE TOPRAK VARDI, ve
kazdılar.

Kazdılar, hep kazdılar, böyle geçti
günleri, geceleri. Ve övgüler düzmediler Tanrı'ya,
o ki, duyduklarına göre, istemişti bütün bunları,
o ki, duyduklarına göre, biliyordu bütün bunları.

Kazdılar ve artık hiçbir şey duymadılar;
bilgeleşmediler, ne bir şarkı bestelediler,
ne de bir dil yarattılar.
Hep kazdılar.

Sessizlik geldi, sonra bir de fırtına,
bütün denizler geldiler.
Ben kazıyorum, sen kazıyorsun, ve kurtçuk da,
ve orada şarkı söyleyen, diyor ki: Onlar kazıyorlar.

Ey biri, ey kimse, ey hiçbiri, ey sen:
Nereyeydi, hiçbir yere gitmediğine göre, o yol?
Sen kazıyorsun ve ben kazıyorum ve ben kazarak sana
uzanıyorum,
ve parmakta bir yüzük uyanıyor bizim için.

ONCA YILDIZ uzatmışlardı
bize. Ben,
sana baktığımda – ne zamandı? –
uzakta,
başka dünyalardaydım.

Bu yollar, galaksiler sanki,
bu saat bizleri
geceler boyunca taşımakta dalga gibi
adlarımızın yükünün altına. Biliyorum,
doğru değil
yaşamış olduğumuz, sadece
kör bir nefesti
Oradalık, Yokluk ve Bazen arasında
gidip gelen, ve arada,
bir uydu hızıyla seğirtiyordu bir göz
sönmüş küllere, vadilerde,
ateşin olduğu yerde ise,
zaman, uç vermişti görkemiyle,
ve ne varsa, var idiyse ve olacaksa,
bir sarmaşıktı çevresinde –,

biliyorum,
biliyorum ve sen de biliyorsun; biliyorduk,
bilmiyorduk aslında, çünkü biz
buradaydık ve orada değildik,
ve arada sırada, aramıza
hiçlikten başka bir şey girmediğinde, bütünüyle
kavuşuyorduk birbirimize.

SENİN ÖTEKİ TARAFTA OLMAN bu gece.
Sözcüklerle aldım seni geriye, buradasın şimdi,
her şey gerçek ve bir bekleyiş
gerçeği.

Fasulye fidanı tırmanmakta
bizim penceremize:
düşün bir, kimin yetiştiğini yanımızda ve
onu seyrettiğini.

Okuduğumuza göre
Tanrı parçası bir şeyin, ikinci ve daha dağınık:
ölümlerinde
bütün biçilenlerin
kendisiyle bütünleşmekte.

Bakışlar
bizi oraya yöneltmekte,
bu yarımladır
bizim
alışverişimiz.

ON İKİ YIL

Gerçek kalan,
gerçekleşen satır: ... *senin*
Paris'teki evin – ellerinin
sunağı olan evin.

Üç kez solunmuş,
üç kez parıltılara boğulmuş.

.....

Dilsizleşiyor ortalık, sağırlaşıyor
gözlerin arkasında.
Zehrin çiçek açtığını görüyorum.
Her sözcükte ve her kalıpta.

Gel. Gidelim.
Aşk siliyor ismini: kendini
sana adıyor.

MEZMUR

Kimse yoğurmuyor bizi yeniden topraktan ve çamurdan,
kimse sözünü etmiyor tozlarımızın.
Kimse.

Şükürler olsun sana, Kimse.
Dileğimiz, senin için
çiçek açmak.
Sana
doğru.

Bir hiçtik
biz, öyleyiz, ve öyle
kalacağız, çiçek açarak:
Hiçliğin –
ve
Kimsenin gülü.

Ruhun
aydınlığıdır taçyaprakları,
çiçektozlarıdır gökteki çöller,
ve gülün kırmızı dorukları;
dikenlere,
evet, dikenlere söylediğimiz,
erguvan rengi bir şarkıdır.

BAMBULAR KESTİM:
senin için, oğlum.
Yaşadım.

Şu yarın sökülüp
götürülen kulübe, o duruyor
yerinde.

Yapımında çalışmadım: Sen,
Bilmiyorsun, yıllar önce
hangi kaplara doldurduğumu
etrafımdaki kumları
buyruklara uyarak. Senin kumların ise
özgürlükten gelme
– özgür kalacak.

Burada kök salan kamış, yarın
yine burada olacak, ruhun seni
nereye estirirse estirsin,
özgürlüğünde.

NEFESDÖNÜMÜ

RAHATÇA karlarla
ağırlayabilirsin beni:
yürüdüğüm sürece omuz omuza
dut ağacıyla yaz boyunca,
diye bağırdı, ağacın en genç
yaprağı.

GELECEĞİN kuzeyinde akan
ırmaklara atıyorum, senin
taşların yazdırdığı gölgelerle,
korka korka ağırlaştırdığın
ağları.

GEÇ KALMIŞ YÜZÜNÜN ÖNÜNDE,
tek başına,
beni de değiştiren gecelerin arasında,
bir şey gelip durdu,
bir zamanlar, düşüncelere aldırmaksızın,
bizde olan bir şey.

YOLLAR, GÖLGE KIRILMALARINDA
elinin.

Dört parmaklık saban izinden
taşlaşmış kutsamayı
kazıp çıkarıyorum.

DURMAK gölgesinde,
havadaki yara izinin.

Kimse ve hiçbir şey için durmak.
Tanınmaksızın,
senin için
yalnızca.

O gölgede,
konuşmadan da
barınabilen her şeyle.

SAYDAM güneşler
gri kara çoraklığın üzerinde.
Ağaç boyu
bir düşünce,
el uzatmış ışığın tonlarına; daha nice
söylenebilecek şarkılar var.
insanlardan öteye.

(TANIYORUM SENİ, sen olabildiğince eğilensin,
ben ise delik deşik, tutsağın senin.
Nerede bir sözcük, ikimiz için de yaratmış, var mı?
Sen – tümüyle, ama tümüyle gerçek. Ben – tümüyle delilik.)

ELLERİMİN DERİSİNİN ALTINA dikilmiş:
Senin, acıları ellerle
avutulmuş adın.

Besinimiz olan
hava topağını yoğurduğumda,
bir acılık katıyor
delicesine açılmış gözeneklerden yansıyan
harflerin parıltısı.

BÜYÜK
gözsüz tarafından
senin gözlerinden yaratılmış:

altı köşeli,
geri çevrilmekten bembeyaz
bir kimsesiz.

Bir körün eli, o da taş gibi kaskatı
adlar arasında dolanmaktan,
dinlenmekte onun üstünde,
sende dinlendiği kadar, Esther.

BOŞALMIŞ BİR HAYAT ÇİFTLİĞİ. Bacanın siperinde
çiçeklenmekte
havası çekilmiş akciğer. Bir avuç
uyku tohumu
esmekte hakikat kekeleyen ağızdan
ta kar söyleşilerine
kadar.

KAPKARA,
anıların açtığı yara gibi,
sana giden yolu kazarak açmakta gözler,
yüreğin parlak dişleriyle ısırılmış
ve yatağımız olarak kalan
bu yüce topraklarda:

Bu tünelden gelmelisin –
geliyorsun.

En derinlerden,
tohumların bereketiyle donatmakta
seni deniz, bütün zamanlar için.

Sonu yok her şeye bir ad vermenin,
seni kaderimle örtüyorum.

SEN YATTIĞINDA,
yitik bayrakların kumaşından bir yatakta
mavi kara heceler arasında, ve kardan kirpiklerin gölgesinde,
düşüncelerin seline kapılan turna kuşu
gelir yüzerek, çelik gibi sapasağlam –
kendini ona açarsın.

Gagası saati vurur sana
her ağızda – ve hepsinde,
bir suskunluğun bin yılı,
kor kırmızısı bir ipin ucunda sallanan
çana dönüşür,
vadelerle vade bitimleri,
üst üste sürünen bozuk paralar gibi,
aşındırırlar birbirlerini ölesiye,
sanki gözeneklerine işleyen,
kaskatı bir bozuk para yağmuruna
tutulursun,
saniyelerin kılığında
uçup, barikatlar kurarsın düne ve yarına açılan
kapıların arkasına – fosfor
parıltısıyla, sonsuzluğun dişleri gibi,
tomurcuklanır bir bir göğüslerin,
uzanan ellere karşı ve inen
darbelerin altında –: öylesine yoğun,
öylesine derin
ve darmadağınıktır
turna kuşunun
yıldızlı tohumları.

PRAG'DA

Yaşamlarımızla tıka basa emzirilmiş,
ama yarım kalmış ölüm,
kül rengi bir resmin gerçekliğiyle sarmıştı etrafımızı –

biz de
içmekteydik hâlâ, iki kılıç gibi kesişen ruhlarımızla,
göktaşlarına dikilmiştik sanki,
ve sözcüklerin kanıyla doğmuştuk
gecenin yatağında,

büyüyor büyüyorduk
birbirimize geçerek, ve kalmamıştı
bizi sürükleyene verecek ad (otuz bilmem kaç arasından
biri miydi yaşayan ruhum
deliliğin merdivenlerinden sana tırmanırken?),

bir kule
dikti yarım kalmış ölüm bir yerlere,
bir Hradschin,* simyacı kuşkularıyla örülü,

kemikleşen İbranice,
un ufak spermler halinde
akmaktaydı şimdi içinde yüzdüğümüz kum saatinden,
iki düş vardı artık, ve zamana karşı
çan çalmaktaydılar bütün meydanlarda.

---

* Prag'da bir kalenin ve mahallenin adı. (ç.n.)

SÖZCÜKLERİN DUVARINDAN,
doğruları vura vura çıkarmaktan
bembeyaz kesilmiş yumruklarında,
yeni bir beynin çiçekleri açmakta.

Hiçbir şeyle perdelenmemenin güzelliğiyle,
etrafa saçmakta
düşüncelerin gölgelerini.
Ve orada, sarsılmaz bir biçimde,
bugün de kıvrımlarla uzanmakta
on iki dağ, on iki alın.

Sende de yıldız gözleriyle,
avare gezinip duran hüzün,
yaşar bütün bunları kendinde.

AKŞAMLARI,
Hamburg'da,
uçsuz bucaksız bir kundura kayışı –
hayaletlerin kemirdiği bir yem –,
kanayan iki ayak parmağını birleştirip,
dönüştürür
bir yol için edilen yemine.

YAZILAN, mağaraya dönüşürken,
deniz yeşili sözler,
koylarda yanmakta,

adların
denizinde sarhoş
güvercinler,
ve hızla seğirtmekteler,

sonsuzluğa yargılı hiçbir yerdelikte,
burada, belleğinde yüksek sesli çanların –
nerede ki?

kim
solumakta bu
gölgeler ülkesinde, kim
onun altında sürekli
parıldamakta, parıldamakta, parıldamakta?

UFALANMIŞ SÖZCÜKLERLE avucunda,
unutuyorsun, unutmakta olduğunu,

bileğinde göz kırpıyor,
noktalama işaretleri,

aralar,
at sırtında geliyor, taraklanarak
açılmış topraktan,

orada,
belleği tutuşturan
sunakta,
bir soluk
sizi yakalıyor.

BİR GÜRÜLTÜ: hakikatin
ta kendisi,
insanların dünyasına
adım atmış,
eğretilemeler yığınının
ortasına.

KARATAVUKLARIN akşam manzaraları,
etrafımı saran ve
parmaklıklar olmadan gözüken,

umdum ki, silahlanabilirim.

Silahların manzarasıyla – eller,
ellerin manzarasıyla – yamyassı
ve keskin çakıl taşıyla çoktan
yazılmış satır

– ey dalga, sendin
onu buraya sürükleyip bileyen,
hiç yitip gitmeyen sen,
kendini verdin ona,
sen, kıyı kumu, yutmaktasın
durup dinlenmeksizin,
ve sizler, kumsaldaki çalılar,
sizler de estirin şimdi kendi payınızı –

satırlar, satırlar,
her bin yılda iki kez
sarmaş dolaş yüzüp geçtiğimiz;
ve parmaklarımızda, ancak
bizimle canlı kalabilen,
o görkemli–gizemli tufanı bile
inandıramadığımız bütün o şarkılar.

SONYAZ GÜNEŞLERİ

BİR ISIRIK İZİ boşlukta.

Onunla da
buradan
savaşmalısın.

GÜRÜLTÜLER ARASINDA, tıpkı başlangıcımızda
bana isabet ettiğin
vadide olduğu gibi,
yeniden kuruyorum – hani o,
biliyorsun: görünmeyen,
duyulmayan
çalarkutuyu.

SONSUZLUKLAR, senin üzerinden
esercesine ölmüş,
bir mektup değmekte,
henüz yara almamış
parmaklarına,
ve parlayan alın
bu taraflara gelip,
usulca yerleşmekte
kokuların, gürültülerin arasına.

YAĞMURA BOĞULMUŞ SALIN ÜSTÜNE
sessizliğin o sahte vaazı yayılmış.

Sanki duyabilirmişsin,
sanki seni seviyormuşum hâlâ.

AŞK, deli gömleği kadar güzel,
bir çift turnayı hedeflemiş.

O, hiçliğin içinden geçtiğine göre,
kimi alacak buradaki solunmuşluk
bu taraftaki dünyalardan birine?

SEN ölümümdün:
seni tutabildim,
her şey dökülürken elimden.

ENKAZA DÖNMÜŞ TABULAR,
ve bıçak sırtında geçmek
aralarından, sırılsıklam
iliklere işlemiş dünyayla,
anlam avına çıkarak,
anlamdan kaçarak.

Tek bir gece
kendi
tek yıldızıyla.

Küllerin soluğunda
saatler boyunca,
kapanmış gözlerin
kapaklı gölgelerinde.

Ok inceliğinde
bilenmiş ruhlarda,
dilsizleşmiş konuşmanın ortasında,
hava yosunu sakallı
sürüngen gibi
ok kılıflarıyla.

Doyuma ermiş
bir istiridye parıltısı
bir vicdana sızmakta.

MARTI YAVRULARI, gümüş renginde,
dilenmekteler yaşlı kuşa:
onun aslında sarı olan alt gagasında ise
kırmızı bir leke.

Siyah renk – yapma
bir kafa gösteriyor sana –
daha güçlü bir uyarıcıydı. Fakat mavi de
etkili, ama uyarıcı renk değil önemli olan;
uyarıcı bir beden olmalı, bütün halinde,
eksiksiz
tasarımlanmış,
önceden var olan bir miras.

.....

Dostum,
katranlı çuvala sokulmuşçasına zıplayan sen,
burada, bu kıyıda da ikisi arasında,
zaman ile sonsuzluk arasında
yanlış
olanın
gırtlağına sarılmaktasın.

HALATLAR, tuzlu su geçitleri:
ve beyaz
bir büyük düğüm – bu kez
açılmıyor.

Yanındaki yosun balyasının üstünde,
çapanın gölgesinde,
bir ad alay etmekte
ikizliği çözülmüş
bilmeceyle.

IŞIK ZORUNLULUĞU

KALINTILARI, duyulanlarla görülenlerin,
bin bir numaralı yatakhanede.

gece gündüz
polka:

seni eğitip değiştiriyorlar,

yine
o oluyorsun.

GECEYE DALMAK, yardıma hazır,
ağız yerine,
yıldız geçiren
bir saydam yaprak:

daha bir şeyler var
delice harcanacak.
ağaç boyunca.

ÇOKTAN UZANMIŞTIK
çalıların arasına, sen
nihayet sürünerek geldiğinde.
Ama kulaçlayamadık
Karanlığımızı sana kadar:
Zorunluydu
Işık.

YİTİRİLMİŞLERDEN dökme olan sen,
tam olması gerektiği gibi bir maske,

gözkapağındaki
kırışık boyunca
kendi gözkapağımdaki kırışıkla
sana yakın olmak,

ize, evet, o ize
dehşeti serpmek,
sonunda, öldüresiye.

NE VARDIYSA
bizi birbirimize fırlatan,
ayırmakta şimdi ürküterek,

bir dünya taşı, güneşin uzaklığında,
vızıldamakta.

BİR DEFASINDA, ölüm çok kalabalıklaştığında,
sen, benim içimde saklanmıştın.

KENDİMİ sende unuttuğum yerde,
bir düşünceydin artık,

bir şey
geçiyor içimizden hışırdayarak:
dünyanın son
titreşimlerinden
ilki,

fırtınalı ağzım
beni de
aşmakta
dolup taşarak,

ama sen
kendinle
buluşmuyorsun.

KAYIP uzaklaş
kollarımın arasından,

al yanına
nabız atışlarımdan birini,

içine saklan,
dışarda.

NASIL DA ölmektesin içimde:

yıpranmış
son bir
nefes yumağında bile,
bir hayat
kıymığı gibi
saplısın.

ÜSTÜNE YAZILMAMIŞ
kâğıtlardan
okunmuş mektup,

üstünde
ölü taklidi reflekslerinin
üç gümüş notanın eşliğindeki
kurşuni gümüş zinciri.

Biliyorsun: Hamleler
senin üzerinden geçip gider, her zaman.

DUA EDEN ELİ KESİP ÇIKAR
havadan
gözlerin makasıyla,
parmaklarını da
giydir
öpücüğünle:

Şimdi zaman, duaya
kavuşmuş ellerin fırtınasıdır.

SONSUZLUKLAR geçti
onun yüzünden, geçip ötelere gitti,

bir yangın ağırdan söndürdü
muma dönüştürülenlerin hepsini,

buradan olmayan bir yeşil,
bilgelerin gömdükleri,
durmadan gömdükleri taşın
çenesini, hafiften
tüylendirdi.

BÜTÜN EKSİK YILDIZLAR,
döküldü,

topladı onları
ellerinin yaprak yeşili gölgeleri,

sevinçle ısırdım
madeni para gibi tırtıklı
kaderi.

GÖREBİLİYORUM SENİ HÂLÂ: bir yankı,
anten sözcüklerle dokunulabilen,
veda tepesinde.

Hafiften ürküyor yüzün,
birdenbire lamba gibi aydınlandığında
iç dünyamda, tam da
en acıtıcı aslanın söylendiği noktada.

BİR SÜRÜ
tek tek çocuk,
hafif ve yosunlu
ana kokularıyla boyunlarında,
kapkara kızılağaçlara
dönüşmüşler,
kokusuz.

KAR PARÇALARI

KEKELENEREK DİLE GETİRİLECEK DÜNYA,
onun konuğu
olacağım ben, bir ad
terlenecek duvardan aşağıya, ve
bir yara yalayacak o duvarı
aşağıdan yukarıya.

DUYDUM Kİ, BALTA ÇİÇEK AÇMIŞ,
duydum ki, o yer adlandırılamazmış,

duydum ki, o yere bakan ekmek
asılan adamı iyileştirirmiş,
kadının o adam için pişirdiği ekmek.

duydum ki, onlar hayat için
tek sığınak derlermiş.

TAŞLARIN atılması böceklerin arkasından.
O sırada gördüm ki, içlerinden biri yalan söylemiyordu,
çaresizliğime alıştım, diyerek.

Tıpkı senin yalnızlık fırtınan gibi,
o da başardı enginlere yayılan
bir sessizliği.

TARLAFARESİNİN sesiyle
cikliyorsun yukarı,

keskin bir
ayraçla,
beni gömleğimden tenime kadar ısırıyorsun,

seni
gölgelerle ağırlaştıran
konuşmamın ortasında,
ağzıma
bir bez kapatıyorsun.

LARGO

Sen, ey yoldaşım olan başına buyruk yakınlık:

kocaman
bir ölümün büyüklüğü ile
yatıyoruz birlikte, zaman –
ötesi ise inlemekte senin
soluyan gözkapaklarının arkasında,

bir çift karatavuk asılı yanımızda,
ta yukarıdan geçip giden
ikimize ait beyaz

metastazların
altında.

ÇIKMAZ SOKAKLARLA konuşmak
şu karşıda uzanan, söz etmek
onların vatansız kılınmış
anlamından –:

bu
ekmeği çiğnemek,
yazan dişlerle.

BİR YAPRAK, ağaçsız,
Bertolt Brecht için:

Nasıl zamanlar ki bunlar,
bir söyleşi
neredeyse bir suç oluyor,
onca söylenmişi de
dile getirdi diye?

[...]
Birbirimize sarılmış, duruyoruz pencerede, sokaktan bizi seyrediyorlar:

zamanı geldi artık bilmelerinin!
Taşların çiçeklenmesinin,
bir yüreğin tedirgin atmasının zamanı geldi.
Zamanıdır artık zamanının gelmesinin.

Zamanı geldi.

PAUL CELAN (1920-1970) Romanya-Czernowitz'de doğdu. İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatının en güçlü ve yeni seslerinden kabul edilir. Fransa'daki tıp öğrenimini savaş nedeniyle yarıda bırakıp ülkesine döndü. 1941'de Nazi işgali sırasında çalışma kampına gönderildi. Ailesini bir toplama kampında kaybetti. Bu dramatik olayların etkisi şiirinin peşini bırakmadı. Savaştan sonra iki yıl Bükreş'te çevirmen ve düzeltmen olarak çalıştı. Viyana'ya ve sonra Paris'e yerleşti. Öğretmen okulunda dil üzerine dersler verdi. Fransızca, İtalyanca ve Rusça'dan şiir çevirileri yaptı ve Shakespeare'i Almancaya çevirdi. Yayımlanan bazı şiir kitapları: *Der Sand aus den Urnen* (1948; Küplerden Alınan Kum), *Mohn und Gedachtnis* (1952; Gelincik ve Hatıralar), *Sprachgitter* (1959; Dilin Parmaklıkları), *Niemandsrose* (1963; Kimsenin Gülü), *Von Schwelle zu Schwelle* (1955; Eşikten Eşiğe), *Atemwende* (1967; Nefesdönümü), *Lichtzwang* (1970; Işık Zorunluluğu). 1970'te kendini Sen Irmağı'na atarak intihar etti.

Ellerin Zamanlarla Dolu Paul Celan'ın sekiz şiir kitabından Ahmet Cemal tarafından seçilen ve çevrilen şiirlerden oluşuyor. Seçki, Celan'ın şiirinde zaman içerisinde değişen üslup özelliklerini okuyucuya tanıtma duyarlılığıyla hazırlandı.

9 786053 324614

KDV dahil fiyatı
14 TL